

MOZAIK
KERETTANTERVRENDSZER
A GIMNÁZIUMOK SZÁMÁRA
NAT 2003

FÖLDRAJZ

9-12. évfolyam

B
változat

Készítette:
Makádi Mariann

TARTALOM

9-10. ÉVFOLYAM	2
1. BEVEZETÉS	3
2. A MŰVELTSÉGI TERÜLET CÉLJAI ÉS FELADATAI	3
3. A MŰVELTSÉGI TERÜLET KAPCSOLATAI A NAT MÁS RÉSZEIVEL	4
3.1. Kapcsolat a többi műveltségi területtel	4
3.2. Kapcsolat az iskolai oktatás kiemelt fejlesztési feladataival	5
4. A MŰVELTSÉGI TERÜLET KÖVETELMÉNYEINEK IDŐBELI FELOSZTÁSA	6
4.1. A földrajz tantárgyra fordítható időkeret a 9–10. évfolyamon	6
4.2. A földrajz tantárgy fejlesztési követelményeivel összefüggő tartalmi egységek és azok időkeretei a 9–10. évfolyamon	6
5. A FÖLDRAJZ TANTÁRGY TARTALMI FELOSZTÁSA A 9–10. ÉVFOLYAMON	7
5.1. A tartalmi egységek céljai és feladatai	7
5.2. A tartalmi egységekkel kapcsolatos fejlesztési feladatok a 9–10. évfolyamon	9
6. A FÖLDRAJZ TANTÁRGY 9–10. ÉVFOLYAMRA VONATKOZÓ KIMENETI KÖVETELMÉNYEI	14
7. A TANULÓK ELLENŐRZÉS-ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI, MÓDSZEREI, SZEMPONTJAI	14
7.1. Az értékelés általános szempontjai	14
7.2. Az értékelés javasolt részletes szempontjai tartalmi egységenként	15
11-12. ÉVFOLYAM	17
1. BEVEZETÉS	17
2. A MŰVELTSÉGI TERÜLET CÉLJAI, FELADATAI, KAPCSOLATA A NEMZETI ALAPTANTERV MÁS RÉSZEIVEL	17
2.1. A Földünk–környezetünk műveltségi terület céljai és feladatai	17
2.2. A műveltségi terület kapcsolata a többi műveltségi területtel	19
2.3. A műveltségi terület kapcsolata az iskolai oktatás kiemelt fejlesztési feladataival	19
3. A FÖLDRAJZ (FÖLDÜNK ÉS KÖRNYEZETÜNK) TANTÁRGY ÉRETTSÉGI VIZSGÁJÁNAK CÉLJAI	20
3.1. A középszintű földrajz érettségi vizsga céljai	20
3.2. Az emelt szintű földrajz érettségi vizsga céljai	21
4. A MŰVELTSÉGI TERÜLET KÖVETELMÉNYEINEK IDŐBELI FELOSZTÁSA	21
4.1. A földrajz tantárgyra fordítható időkeret a 11–12. évfolyamon	21
4.2. A földrajz tantárgy fejlesztési követelményeivel összefüggő tartalmi egységek és azok időkeretei a 11–12. évfolyamon	22
5. A FÖLDRAJZ TANTÁRGY TARTALMI FELOSZTÁSA A 11–12. ÉVFOLYAMON	23
5.1. A tartalmi egységek céljai és feladatai	23
5.2. A tartalmi egységekkel kapcsolatos fejlesztési feladatok a 11–12. évfolyamon	28
6. A FÖLDRAJZ TANTÁRGY KIMENETI KÖVETELMÉNYEI	38
6.1. A földrajz kimeneti követelményei középszintű érettségi vizsga esetén	38
6.2. A földrajz kimeneti követelményei emelt szintű érettségi vizsga esetén	39
7. A TANULÓK ELLENŐRZÉS-ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI ÉS SZEMPONTJAI	39

9-10. ÉVFOLYAM

1. BEVEZETÉS

A kerettanterv a 2003 decemberében elfogadott, és a 2004 szeptemberétől felmenő rendszerben bevezetésre kerülő **Nemzeti alaptanterv alapján** készült. A **Földünk–környezetünk műveltségi területben** megfogalmazott követelményeket **földrajz tantárgy** keretében dolgozza fel. Előzménye az alsó tagozatos környezetismeret és az 5–8. évfolyam közötti szakaszra vonatkozó földrajz tantárgy.

Ez a tanterv **valamennyi iskolaszervezeti típushoz illeszkedik**. Alkalmazását elsősorban ott ajánljuk, ahol az iskolai pedagógiai program fontosnak tartja a tanulók **természettudományos szemléletmódjának kialakítását, a természettudományi és a társadalomtudományi szemléletmód közelítését**, valamint a **nemzetközi dimenziók megismertetése mellett a tényismereteken nyugvó nemzeti és európai identitástudat kialakítását**. Különösen ajánljuk azoknak az iskoláknak, ahol a tanulók általános, vagy annál **jobb képességekkel** és nagyobb **környezeti érdeklődéssel** rendelkeznek, tanáraiktól pedig nem idegen a modern pedagógiai módszerek, a kreatív metodikai eljárások alkalmazása.

2. A MŰVELTSÉGI TERÜLET CÉLJAI ÉS FELADATAI

A Földünk–környezetünk műveltségi terület tanításának alapvető célja **a földi térnek és benne az ember környezetének szintetizáló módon való megismertetése**. Ennek érdekében megismerteti a tanulókat a szűkebb és tágabb környezet természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőivel, folyamataival. Vizsgálódásának középpontjában **a természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok, jelenségek, valamint napjaink, a hétköznapi eseményei** állnak. Mindent a társadalom szemszögéből mutat be. Közben részben a természettudományok, részben a társadalomtudományok vizsgálódási módszereit alkalmazza. A műveltségi terület a tanulás **oknyomozó** jellegét hangsúlyozza. A Földön megismerhető környezeti, természet- és társadalomföldrajzi jelenségeket összefüggéseikben és folyamataikban mutatja be. Arra keresi a választ, hogy a Föld különböző természeti adottságú tájai milyen **életfeltételeket** biztosítanak az ott élő emberek számára, és **hogyan a társadalom miképp él a lehetőségeivel**. Bemutatja a természeti képződmények, a társadalmi-gazdasági, környezeti jellemzők térbeli és időbeli fejlődését, valamint változásuk tendenciáit. A ma emberét, a társadalmat és annak környezetét helyezi a középpontba. Olyan ismereteket kíván nyújtani a tanulóknak, olyan képességeket kíván kialakítani bennük, amelyek szükségesek a folyton változó világban való eligazodásukhoz. Megismerteti – lehetőség szerint a gyakorlatban – a környezetben való **térbeli és időbeli tájékozódás**, eligazodás alapvető eszközeit és módszereit, fokozatosan kialakítja **a környezetre vonatkozó információkhoz való hozzájutás képességét**. Nagymértékben támaszkodik a tanulók **megfigyeléseire**, önálló tapasztalatszerzéseire. Számít a tanulói és tanári kreatív munkára, a taneszközökön kívüli információhordozók használatára.

A Földünk–környezetünk műveltségi terület kiemelt célja, hogy a tanulók tudatában reális kép alakuljon ki **nemzeti értékeinkről, a magyarság világban elfoglalt helyéről, hazánk kedvező és kedvezőtlen természeti-, társadalmi-gazdasági adottságairól, a Magyarországon jellemző társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatokról**. Tudják helyesen értelmezni hazánk szerepét és lehetőségeit az európai integrációban, legyenek képesek tájékozódni nemzetközi léptékben is.

A Földünk–környezetünk műveltségi terület célja, hogy a megfogalmazott tartalmak feldolgozása során fejlődjenek a **tanulók földrajzi-környezeti gondolkodása, helyi, regionális és globális szemlélete**. Megértsék, hogy a természet egységes egész, a Föld egységes, de állandóan változó rendszer, amelyben az ember természeti és társadalmi lényként él, és ez megköveteli az erőforrásokkal való észszerű gazdálkodást. Minden jelenséget és folyamatot változásában, fejlődésében mutat be, meglátatja azok okait és lehetséges következményeit is. Ezzel azt akarja elérni, hogy a **tanulóknál** fokozatosan alakuljon ki a **környezetért érzett felelősség és az azzal összhangban álló cselekvések képessége**. Értékelte a globalizálódó gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatokat, amivel lehetővé válik, hogy a tanulók megismerjék az emberiség egész bolygónkra kiterjedő természetátalakító tevékenységét, valamint az ebből fa-

kadó, szintén világméretű természeti és társadalmi problémákat. Az elsajátított ismeretek és a felismert összefüggések alapján érthetővé válnak számukra azok az új kihívások, amelyek a 21. század elején – az új kommunikációs formák elterjedésével – átszabják a hagyományos gazdaság kereteit, és amelyek – az információáramlás szabadságának megjelenésével – érdekellentéteket okozhatnak, társadalmi változásokat gerjeszhetnek a világ egyébként elzárt térségeiben, zárt társadalmában.

A fenti célokból adódóan **a műveltségi terület feladata:**

- Megismertesse a tanulókkal az ember életteréül szolgáló Földet, a természet és a társadalmi környezet főbb sajátosságait, jelenségeit, folyamatait, egymásra hatásuk térbeli és időbeli rendjét, azok következményeit;
- Felismertesse az élő és az élettelen természet folyamatait, azok időbeli változásait és fejlődésük társadalmi hatásait;
- Alapvető ismereteket szereztesse a tanulókkal a Föld különféle adottságú tájairól és országairól, ezáltal el tudjanak igazodni a világban, annak eseményeiben;
- Megismertesse az ember életmódját meghatározó feltételeket a földrészek tipikus tájain, különböző kultúrájú részein, jellegzetes országokban;
- Láttassa, hogyan hat a társadalom a környezetre, amin keresztül a tanulók megismerhetik, fokozatosan elsajátíthatják a környezeti gondolkodás lényegét;
- Megismertesse az egyre növekvő társadalmi igények kielégítéséért folyó termelő tevékenységet, a termelés országoként eltérő sajátosságait, teljesítményeit;
- Kialakítsa az érdeklődést és a tiszteletet a különböző népek, nemzetiségek, társadalmi csoportok életformája, kultúrája és értékei iránt;
- Kapjanak reális képet a tanulók kontinensünk, és benne hazánk földjének fejlődéséről, természeti sajátosságairól, társadalmi-gazdasági és környezeti viszonyairól, hogy ezek által kialakuljon bennük a reális ismereteken nyugvó nemzettudat és Európa-tudat;
- Megismerjék a magyar utazók, földrajzi felfedezők szerepét a Föld megismerésében, a magyarság szerepét a világban;
- Kialakítsa a tanulóknál a helyes képzeteket a földrészek és az országok területének méreteiről, a népesség és a termelés nagyságrendjéről;
- Megláttassa a környezet folyamatainak, valamint a természet és a társadalom kapcsolatának különféle megismerési lehetőségeit, az ismeretek feldolgozásának és felhasználásának módjait;
- Megismertesse a földrajz és a többi környezettudomány életkori sajátosságuknak megfelelő szakkifejezéseit, tudják azokat felismerni, egyszerűen értelmezni, valamint alkalmazni a tanulási folyamatban és a mindennapi életben.

A fent megfogalmazott, a műveltségi terület egészére vonatkozó célok a későbbiekben (a tantárgy témaköreinek ismertetése során) már nem ismétlődnek.

3. A MŰVELTSÉGI TERÜLET KAPCSOLATAI A NAT MÁS RÉSZEIVEL

3.1. Kapcsolat a többi műveltségi területtel

A Földünk–környezetünk műveltségi területben megfogalmazott célkitűzéseknek, fejlesztési feladatoknak megfelelő képességek és tartalmak elsajátítása – a többi műveltségi területről eltérően – az **5. évfolyamon kezdődik**. Ennek az az oka, hogy a mai oktatási koncepció szerint az oktatás alapszakaszában a természettudományok közötti kapcsolatok érzékeltetésén van a hangsúly, nem pedig az egyes szaktudományok művelésével összefüggő ismeretek elkülönítésén. Ezért a műveltségi terület **képességfejlesztési**, és részben **tartalmi alapozása** alsó tagozatban az *Ember a természetben műveltségi terület* keretében megfogalmazottak alapján történik. Az a célja, hogy kialakítsa a tanulók pozitív viszonyulását a természeti környezethez, felfedeztesse annak szépségeit, értékeit, valamint, hogy elemi szinten megalapozza a korszerű természettudományos műveltséget, megkezdje a természettudományos világkép kiformalását. 5. évfolyamtól kezdve a földrajzi és környezeti ismeretelemek és a hozzájuk kapcsolódó képesség- és személyiségfejlesztési területek a Földünk–környezetünk műveltségi területben különülnek el. Feladatrendszere szervesen kapcsolódik a természettudományokat közvetítő *Ember a természetben műveltségi terület*hez. Azonban ezen túlmenően a társadalomtudományokat közvetítő *Ember és társadalom műveltségi*

terület megfelelő fejlesztési területeihez is kötődik. A három műveltségi területben megfogalmazott követelmények mind tartalmi, mind képességfejlesztési, személyiségfejlesztési, mind metodikai, tanulástechnikai szempontból feltételezik egymást, sok szálon összekapcsolódnak. Ezek a kapcsolatok is kifejezik a **Földünk–környezetünk műveltségi terület integrált jellegét**, a természettudományok és a társadalomtudományok között betöltött **híd szerepét**. A tágabb körben értelmezett **környezettudományok egyik fő képviselője a közoktatási rendszerben**. Kiemelkedő szerepe van a természeti jelenségek, a társadalmi-gazdasági és a környezeti jelenségek, folyamatok összefüggéseinek megvilágításában, kölcsönhatásainak feltárásában. Az életkori sajátosságoknak megfelelően magasabb szinten **továbbfejleszt, mélyíti és differenciálja** azokat a képességeket és azt a tudást, amelyet a tanulók az oktatás alapozó szakaszában különböző műveltségi területekhez kapcsolódó tantárgyak keretein belül szereztek meg.

3.2. Kapcsolat az iskolai oktatás kiemelt fejlesztési feladataival

Az egyes műveltségi területekben megfogalmazott fejlesztési feladatok az iskolai munka során nem határolódhatnak el egymástól, hiszen ugyanazokra a tanulókra vonatkoznak. Teljesítésük összehangolt tanári munkát kíván. Ennek legfőbb feltételei adottak az iskolákban, hiszen helyi tantervet kell készíteni. Az egyes műveltségi területekből képzett tantárgyak kidolgozóinak azonban figyelembe kell venniük a Nemzeti alaptantervben megfogalmazott **kiemelt fejlesztési feladatokat**, hiszen azoknak át kell hatniuk az iskolai munka egészét, hogy a tanítási folyamat **egységes szemlélettel** folyhasson, és azért, hogy **a tanulók személyiségfejlesztése fokozatosan, egy összehangolt folyamat során valósulhasson meg**.

Az egyes kiemelt fejlesztési feladatokkal a Földünk–környezetünk műveltségi terület viszonya különböző. Vannak olyan területek, amelyekkel inkább **tartalmi kapcsolata** nyilvánvaló (a „**Hon- és népismeret**”, az „**Európai azonosságtudat – egyetemes kultúra**” és a „**Környezeti nevelés**”). Ezek olyan tartalmakkal kapcsolatosak, amelyeket elsősorban a Földünk–környezetünk műveltségi terület közvetít. Részben ennek keretében ismerik meg a tanulók a haza földrajzát, természeti értékeit, népünk kulturális örökségeit, mindennapi életét, nemzeti kultúránk nagy múltú értékeit, a Kárpát-medencei falusi és a városi élet hagyományait, jellegzetességeit. Itt ismerik meg azokat a tevékenységeket, sajátítják el azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismeréséhez, megbecsüléséhez, az azonosságtudat, a nemzeti önismeret kialakulásához vezetnek. A földrészünről és az Európai Unióról szerzett ismereteik alapján alakul ki Európa-tudatuk, annak megerősödésével és a más kontinensekről, országokról szerzett ismereteik alapján válnak majd nyitottakká és elfogadókká más kultúrák iránt is. Itt értik meg a környezet főbb összefüggéseit, megszerzett ismereteik birtokában lesznek érzékenyek a környezet állapota iránt. Felismerik a mindennapi cselekvések környezeti következményeit, a Föld globális problémáit. Elsajátítják azokat a módszereket, amelyekkel megismerhetők a környezet jellemzői, felismerhető a természeti és a társadalmi-gazdasági környezet állapota, amelyekkel kezelhetők, mérsékelhetők vagy megakadályozhatók a környezeti gondok.

Más kiemelt fejlesztési területek (az „**Információs és kommunikációs kultúra**”, a „**Tanulás**” és a „**Környezeti nevelés**” is) inkább alkalmazott módszereik miatt kötődnek a műveltségi területhez. A tanulók a Földünk–környezetünk műveltségi területben sajátítják el azokat a megismerési képességeket, amelyek birtokában képesek lesznek megismerni a Földet, annak tájait, országait, népeit, kultúráit, a gazdasági tevékenységeket. Megismerik azokat az eszközöket, információforrásokat, amelyekből földrajzi-környezeti információkhoz juthatnak. Elsajátítják azokat a módszereket, amelyekkel az ismeretek értelmezhetők és feldolgozhatók. Itt szereznek személyes tapasztalatokat az együttműködésekben, a társadalmi és a környezeti konfliktusok kezelésében és megoldásában. Ezeken keresztül az évek során elsajátítják azt a viselkedésformát, amely a természet tiszteletén, az iránta érzett felelősségen alapul, és képessé teszi őket arra, hogy felnőtt életük során majd vállalják a környezettel kapcsolatos állampolgári kötelességeiket és gyakorolják jogaikat.

A többi kiemelt fejlesztési terület (az „**Énkép, önismeret**”, a „**Testi és lelki egészség**” és a „**Felkészülés a felnőtt lét szerepeire**”) pedig a személyiségfejlesztésen keresztül jelenik meg a műveltségi terület megvalósításának folyamatában, azok az egyén fejlesztési szükségleteinek érvényesítésére irányulnak. A tanulók ismerteket szereznek a munka világáról. Kipróbálják képességeiket közös tevékenységek során, vitában és játékban, csoportmunkában és projektmunkában. Elsajátítják a közösségi viselkedési formákat. Ezeken keresztül fejlődik énképük, megismerik lehetőségeiket és korlátjaikat.

4. A MŰVELTSÉGI TERÜLET KÖVETELMÉNYEINEK IDŐBELI FELOSZTÁSA

4.1. A földrajz tantárgyra fordítható időkeret a 9–10. évfolyamon

A Nemzeti alaptanterv bevezetéséről szóló kormányrendelet százalékos időarány-javaslatot tesz a műveltségi területek feldolgozására. A Földünk–környezetünk műveltségi területben megfogalmazott fejlesztési feladatok mélysége alapján ez a kerettanterv a földrajztanítás számára az alábbi óraszámokat tartja realitásnak:

Évfolyam	Százalékos időkeret ¹	Heti óraszám ²	Évi óraszám ³
7. évfolyam	4–8%	2 óra	74 óra
8. évfolyam	4–8%	2 óra	74 óra
9. évfolyam	4–8%	2 óra	74 óra
10. évfolyam	4–8%	2 óra	74 óra
11. évfolyam	30% ⁴	1,5 óra	55 óra
12. évfolyam	30% ⁴	1,5 óra	56 óra

¹ A Nemzeti alaptanterv bevezetéséről szóló kormányrendeletben szereplő „Ajánlás a NAT műveltségi területek százalékos arányaira” táblázat alapján.

² Ebben a kerettantervben a közoktatásra fordítható összes időkeret és a NAT százalékos ajánlása alapján javasolt optimális heti óraszám, amely időkeretben realisan teljesíthetők a követelmények.

³ Ebben a kerettantervben a közoktatásra fordítható összes időkeret és a NAT százalékos ajánlása alapján javasolt optimális évi óraszám, amely időkeretben realisan teljesíthetők a követelmények.

⁴ A 11-12. évfolyamon az emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítéshez biztosított 30 százalékos órakeret (Közoktatási Törvény 52. § alapján)

Elképzelhetőnek tartjuk olyan óraszerkezet kialakítását is, amelyben a földrajz tanítási anyaga nem kettő, hanem három évfolyamon történik. Ezt elsősorban az indokolja, hogy a tanulók a 9-10. évfolyamon még nem elég érettek bizonyos társadalmi-gazdasági vonatkozások befogadására, értelmezésére. Ezeknek a tartalmaknak a tanítása eredményesebb lehet akár egy évvel később is. Az azonban fontosnak tartjuk, hogy a 13-14 éves korban megkezdett földrajzi-környezeti ismeretelsajátítási folyamat ne szakadjon meg a középiskolába lépéssel. Mindezek értelmében az alábbi óramegosztást javasoljuk:

Évfolyam	Százalékos időkeret	Heti óraszám	Évi óraszám
9. évfolyam	4–8%	2 óra	74 óra
10. évfolyam	4–8%	1 óra	37 óra
11. évfolyam		1 óra	37 óra

4.2. A földrajz tantárgy fejlesztési követelményeivel összefüggő tartalmi egységek és azok időkeretei a 9–10. évfolyamon

9. évfolyam

Témakör	Óraszám
Új ismeret feldolgozása	66
1. Tájékozódás térben és időben	10
2. Folyton változó égitestünk	42
2.1. A belső és a külső erők felszínformáló hatása	15
2.2. A légköri jelenségek és hatásuk a Föld életére	15
2.3. A vízburok és a talaj tulajdonságai, környezeti összefüggései	12
3. A földrajzi övezetesség	14
Gyakorlás, összefoglalás, ellenőrzés	8

10. évfolyam

Témakör	Óraszám
Új ismeret feldolgozása	65
1. A természet és a társadalom kapcsolata a Föld eltérő részein	14
2. Kapcsolatrendszerekre épülő világ	15
3. Nyersanyagoktól a késztermékekig	13
4. Függőségi rendszerek a világban	11
5. Helycserékre épülő gazdaságok	12
Gyakorlás, összefoglalás, ellenőrzés	9

5. A FÖLDRAJZ TANTÁRGY TARTALMI FELOSZTÁSA A 9–10. ÉVFOLYAMON

5.1. A tartalmi egységek céljai és feladatai

9. évfolyam

Témakörök	Célok és feladatok
1. Tájékozódás térben és időben	<ul style="list-style-type: none"> – Mélyüljön a tanulók tájékozódási képessége a különböző méretarányú, jelrendszerű, tematikájú térképeken és földgömbökön. Ismerjék meg a térképek különféle ábrázolási módjait, azok alkalmazási lehetőségeit és korlátjait; – Mélyüljön ismeretük égitestünk kozmikus környezetben elfoglalt helyéről, helyzetéről és bolygótermészetéről; – Megismerjék a Föld mozgásait, és értsék azok földi következményeit; – Legyenek helyes képzeik a csillagászati nagyságrendekről, a csillagászati és a földi környezet elemeinek méretbeli különbségeiről; – Értsék az időszámítás csillagászati alapjait, és alkalmazási lehetőségeit az életben; – Lássák az űrkutatás, a távérzékelés szerepét a Naprendszer és a Föld megismerésében, a mindennapi életben.
2. Folyton változó égitestünk	<ul style="list-style-type: none"> – Helyezzék el a tanulók a földtörténeti időben a földtörténet legfőbb eseményeit; – Megismerjék a Föld szféráit és jellemzőiket, illetve mozgásjelenségeik okait; – Felismerjék a mozgásjelenségek következményeit, ezáltal alakuljon ki az összefüggésekben való gondolkodási képességük. Felismerjék a környezetben előforduló legfontosabb anyagok alapvető tulajdonságait, és értsék, hogy miért olyanok; – Értsék a szilárd Föld, a légkör és a vízburok legfőbb folyamatait, és ismerjék kapcsolataikat az emberi élettel, a termeléssel; – Érzékeljék a természeti környezetben lezajlott változásokat, mint a természeti folyamatok hatásait; – Felismerjék felelősségüket a felszín, a talaj-, a levegő-, a vízburok és a bioszféra környezeti állapotában, ismerjék a szférák veszélyeztetettségének okait és védelmi lehetőségeit.
A belső és a külső erők felszínformáló hatása	<p>A témakörben megfogalmazottakon kívül:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Felismerjék a tanulók a leggyakoribb ásványokat, kőzeteket, nyersanyagokat és energiahordozókat, értsék kialakulásuk okait; – Felismerjék a belső és a külső erők hatásait, kapcsolataikat a felszínformák kialakulásában. Értsék a külső erők pusztító és építő munkájának dialektikáját; – Vegyék észre a felszín folytonos változását, annak természeti és társadalmi okait; – Érzékeljék a felszín változási folyamatainak időtartamát és azok különbségeit; – Értsék az ásványkincsek előfordulása és a földtani szerkezet kapcsolatát.
A légköri jelenségek és hatásuk a Föld életére	<p>A témakörben megfogalmazottakon kívül:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Felismerjék a tanulók a levegő anyagait és a légkör jelenségeit, folyamatait jellemző tulajdonságaik alapján; – Értsék az időjárást, éghajlatot alakító és módosító tényezők szerepét, ismerjék fel az éghajlatváltozások természeti okait. Érzékeljék az időjárás- és az éghajlatváltozás időtartambeli különbségeit, valamint következményeik nagyságrendi eltéréseit; – Ismerjék az emberi tevékenységek levegőszennyeződést okozó hatásait (ózonprobléma, üvegházhatás fokozódása, savas ülepedés, füstköd, éghajlatváltozások), mérséklésük lehetőségeit.
A vízburok és a talaj tulajdonságai, környezeti összefüggései	<p>A témakörben megfogalmazottakon kívül:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Felismerjék a víz anyagait és a vízburok jelenségeit jellemző tulajdonságaik alapján; – Ismerjék a felszíni víztípusok egymással és a felszín alatti vizekkel való kapcsolatát, valamint a víz körforgását, ezek jelentőségét a mindennapi életben; – Felismerjék a vízburok kapcsolatát a légkörrel, a talajjal, az élővilággal; – Felismerjék a vízgazdálkodás és a vízvédelem szükségességét, az édesvízkészletek veszélyeztetettségét, és lássanak példákat védelmi lehetőségeire; – Ismerjék az óceánok, a tengerek veszélyeztetett régióit, védelmi elveit, gyakorlatát; – Felismerjék a talaj ökológiai jelentőségét, a társadalom felelősségét az állapotukban.

Témakörök	Célok és feladatok
3. A földrajzi övezetesség	<ul style="list-style-type: none"> – Értsék a tanulók az éghajlati övezetesség kialakulásának okait, valamint kapcsolatát az élővilággal, a talajjal, a vízrajzi jellemzőkkel és a felszínnel; – Érzékeljék összefüggéseikben a földrajzi környezet időbeli és térbeli változásait a földrajzi övezetesség rendszer megismerésekor; – Felismerjék a természetföldrajzi övezetesség összefüggését a népesség és a településtípusok területi elhelyezkedésével, a társadalmi-gazdasági tevékenységekkel és a környezet állapotával.

10. évfolyam

Témakörök	Célok és feladatok
1. Természet és társadalom kapcsolata a Föld eltérő részein	<ul style="list-style-type: none"> – Értsék a tanulók, hogy hogyan befolyásolják a természetföldrajzi elemek, adottságok a társadalom életét. Érzékeljék, hogy a társadalmi élet feltételei a Föld különböző részein eltérők, ezért a különféle vidékeken élő emberek egymásra vannak utalva; – Ismerjék, hogy miben, miért más az eltérő természetföldrajzi környezetben élő emberek kapcsolata a környezettel, és mely természeti erőforrásokat hogyan hasznosítják; – Ismerjék a különféle népességmozgásokat, értsék a hasonló és eltérő okaikat; – Megismerjék összefüggéseikben a népesedés tendenciáit és fő problémáit; – Megismerjék a települések fejlődésének folyamatát és környezeti következményeit.
2. Kapcsolatrendszerekre épülő világ	<ul style="list-style-type: none"> – Felismerjék a gazdasági élet területi szerveződését, összefüggéseit, következményeit; – Lássák a világgazdasági központok és peremterületek szerepét, kapcsolatukat, a különböző fejlettségű országcsoportok térbeli rendjét, és annak időbeli változását; – Megismerjék a gazdasági és társadalmi fejlettség megállapítási elveit, értsék a fejlettségkülönbségből adódó előnyöket és hátrányokat; – Érzékeljék a technológia és a tőke világgazdaságban betöltött, változó szerepét; – Megismerjék a különböző fejlettségű országcsoportok főbb társadalmi, gazdasági és környezeti problémáit, valamint azok kezelésének példáit; – Felismerjék a helyi, a regionális és a globális gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok kapcsolatát, tendenciáit, értsék egyidőben való jelenlétük szükségszerűségét; – Felismerjék Magyarország világgazdasági és regionális szerepét.
3. Nyersanyagoktól a késztermékekig	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a tanulók az alapvető gyártástechnológiai folyamatok földrajzi és közgazdasági feltételeinek kapcsolatát, az iparágak főbb termékeit és kapcsolataik rendszerét; – Megismerjék a megújuló és a meg nem újuló energiahordozókat, az energiatermelő és energiafogyasztó folyamatok rövid- és hosszú távú környezeti következményeit; – Legyen áttekintésük a termelés és a fogyasztás időben változó kapcsolatairól; – Ismerjék az egyes gazdasági ágazatok környezetet terhelő hatásait; – Megismerjék a termelés és a fogyasztás korlátjait, a környezetkárosító hatásaik mérséklésének főbb módjait; – Ismerjék a jövő energiagazdálkodási, föld- és területhasznosítási elveit és módszereit.
4. Függőségi rendszerek a világban	<ul style="list-style-type: none"> – Megértsék a tanulók a nemzetközi gazdasági, politikai, katonai és kulturális függőséget kialakító okokat és gazdaságot befolyásoló szerepüket. Érzékeljék a függőség bonyolult kapcsolatrendszereit eltérő jellegű, különböző országcsoportokat érintő példákon keresztül; – Ismerjék a világgazdasági folyamatokat irányító nemzetközi szervezetek jelentőségét; – Megismerjék a Föld nagy kulturális régióit, a kultúrák egymásra hatását, a kulturális ellentétek gyökereit; – Érdeklődjenek előítéletek nélkül más kultúrák iránt, és értsék a nemzeti kultúra jelentőségének hangsúlyozását az identitástudat kialakulásában; – Értelmezzék hazánk függőségi kapcsolatait a nemzetközi folyamatok ismeretében.

Témakörök	Célok és feladatok
5. Helycserékre épülő gazdaságok	<ul style="list-style-type: none"> – Megismerjék a társadalmi-gazdasági élet főbb áramlási rendszereit (munkaerő-, információ- és tőkeáramlás, kereskedelem, közlekedés, idegenforgalom), kapcsolataikat; – Ismerjék a gazdasági-pénzügyi folyamatok nemzetgazdaságokra és a világ gazdaságra gyakorolt hatásait. Legyen alapvető eligazodási képességük a tőke, a pénz világában; – Lássák a Magyarországot érintő nemzetközi munkaerő-vándorlási, pénzmozgási és környezetgazdálkodási folyamatokat; – Ismerjék az emberiség fő globális problémáit, azok okait és lehetséges megoldásait; – Érzékeljék a fogyasztói társadalmak szerepét a globális gondok kialakulásában; – Megismerjék a környezet védelmét szolgáló állampolgári kötelességeket és jogokat; – A tanulók a környezetükért tenni akaró és tudó felnőttekké válnak.

5.2. A tartalmi egységekkel kapcsolatos fejlesztési feladatok a 9–10. évfolyamon

9. évfolyam

Témakörök	Fejlesztési feladatok	
	Tartalommal összefüggő	Módszerekkel összefüggő
1. Tájékozódás térben és időben	<p>Az ismert tér fokozatos kitágítása, alapvető tájékozódás az Univerzumban, a Naprendszerben és a Földön.</p> <p>Tájékozódás a csillagos égen, az ég-gömbön, a csillagtérképen és a Naprendszer térképén.</p> <p>A Naprendszer tagjai térbeli elhelyezkedésének, mozgásainak és azok földi következményeinek ismerete.</p> <p>A földi természet és a kozmikus környezet összevetése.</p> <p>A kozmikus környezetelemek méreteinek érzékelése.</p> <p>Az időszámítás csillagászati alapjainak felismerése és alkalmazása a gyakorlatban.</p> <p>A térkép és a valóság kapcsolatának bizonyítása, a térképi ábrázolás lehetőségeinek és korlátjainak értékelése.</p>	<p>Keresztmetszetről, tömbszelvényről, légi- és űrfelvételről szerzett információk azonosítása térképi információkkal. Tények és összefüggések leolvasása különböző típusú műholdfelvételekről tanári útmutatás alapján.</p> <p>Különböző típusú és méretarányú térképek használata az ismeretszerzésben és a terepen való eligazodásban.</p> <p>A Föld fő mozgásainak eljátszása. A nap- és holdfogyatkozások modellezése.</p> <p>A Hold fényváltozásainak bemutatása vázlatrajzon.</p> <p>A helyi idő és a zónaidő számítása.</p> <p>Információgyűjtés önállóan magyarázó ábráról, modell- és kísérlet-bemutatóból, filmrészletből, CD-ROM-ról, Internetről.</p> <p>Egyszerű természeti folyamatokat bemutató modellek értelmezése tanári irányítással.</p> <p>Egyszerű térképi ábrázolások készítése.</p> <p>Logikusan felépített kiselőadások önálló készítése megfigyelésekről.</p>
2. Folyton változó égitestünk	<p>Eligazodás a földtörténet időegységeiben.</p> <p>A földtörténet jelentősebb szakaszainak megismerése.</p> <p>A földtörténeti folyamatok időrendjének és a társadalmi, történelmi folyamatoktól eltérő időtartamának érzékelése.</p> <p>A levegő, a víz és a kőzetek szerepének felismerése a földi élet kialakulásában, a különböző földrajzi környezetekben való fennmaradásában.</p>	<p>Az egyes földtörténeti folyamatok és a képződmények elhelyezése az időtáblázatban.</p> <p>A földtörténeti és a természetföldrajzi folyamatok időrendbe állítása.</p> <p>A földrajzi térben való eligazodáshoz szükséges természetföldrajzi, topográfiai fogalmak felismerése, megnevezése térképeken, körvonalas térképeken, és tartalmuk megfogalmazása.</p>

Témakörök	Fejlesztési feladatok	
	Tartalommal összefüggő	Módszerekkel összefüggő
	<p>Az evolúciós szemlélet fejlesztése.</p> <p>A geoszférakon belül és az egyes szférák között zajló kölcsönhatások felismerése és magyarázata.</p> <p>A környezeti változások érzékelése.</p> <p>A környezeti változások ismeretében tendenciák, egyszerű előrejelzések megfogalmazása.</p> <p>A természeti katasztrófák megismerése és ok-okozati értelmezése.</p>	<p>Folyamat, jelenség elmondása megfigyelés, folyamatos észlelés alapján.</p> <p>Vázlat készítése információk alapján.</p> <p>Közetgyűjtemény készítése szaktudományos szempontok alapján.</p> <p>Természetföldrajzi folyamatokat bemutató modellek alkotása tanári irányítással.</p> <p>Logikusan felépített kiselőadások készítése megfigyelésekről, ismeretekről önállóan.</p> <p>Ismeretszerzés- és feldolgozás projekt-módszerrel tanári útmutatással a geoszférák közötti földrajzi-környezeti kölcsönhatásokról.</p>
<i>A belső és a külső erők felszínformáló hatása</i>	<p>A földi szférák kialakulásának és fejlődésének megismerése.</p> <p>Következtetés a földtani szerkezetre az ásványkincsek területi előfordulásából.</p> <p>A kőzetlemez-mozgások okainak, típusainak és következményeiknek megismerése.</p> <p>A földfelszín folytonos változásának felismerése a földtörténet során és napjainkban.</p> <p>A legjellegzetesebb nagyszerkezeti egységek, felszínformák, valamint felszínfejlődési folyamatok felismerése a valóságban, ábrákon és képeken.</p>	<p>Egyszerű ásvány- és kőzetvizsgálatok a földtudományok megfelelő szempontjai szerint közvetett tanári irányítással.</p> <p>Pontos megfigyelések, önállóan végzett vizsgálódások a természet- és a környezettudományok szempontjainak megfelelően.</p> <p>A gyakran előforduló ásványok, kőzetek felismerése, jellemzése, rendszerezése.</p> <p>A nagyszerkezeti egységek, óceánok, földrészek, domborzati formák méreteinek összehasonlítása.</p> <p>A főbb felszínformák, valamint a szél, a víz, a jég, az élőlények építő és pusztító munkájának modellezése homokasztalon.</p>
<i>A légköri jelenségek és hatásuk a Föld életére</i>	<p>A levegőburok szerkezetének és összetételének bemutatása, változási folyamatainak megismerése.</p> <p>A légköri alapfolyamatok, képződmények megnyilvánulásainak felismerése az időjárásban, az éghajlatban, valamint a mindennapi életben.</p>	<p>Az időjárás megfigyelése, rendszeres észlelése. Időjárás-jelentések és éghajlati prognózisok értelmezése.</p> <p>A téma feldolgozását leginkább segítő térképek, ismeretterjesztő könyvek, folyóiratok, napilapok, statisztikai kiadványok, lexikonok, ábrák, képek, tömegkommunikációs és Internet források kiválasztása.</p> <p>A légköri jellemzők méreteinek összehasonlítása.</p> <p>Véleményütköztetés vitában az éghajlatváltozások okairól, következményeiről.</p>
<i>A vízburok és a talaj tulajdonságai, környezeti összefüggései</i>	<p>A víz körforgásának értelmezése.</p> <p>A felszíni vizek és a felszín alatti vizek kapcsolatának felismerése.</p> <p>A folyók tulajdonságai és a meghatározó tényezők összefüggéseinek felismerése.</p> <p>A társadalom és a víz sokirányú kapcsolatának bemutatása, értékelése.</p> <p>A talaj ökológiai szerepének felismerése.</p> <p>A víz és a talaj környezeti állapotát meghatározó tényezők és kapcsolataik felismerése.</p>	<p>Vizsgálódások és kísérletek a vízzel.</p> <p>A téma feldolgozását segítő térképek, ismeretterjesztő-, szakkönyvek, folyóiratok, tömegkommunikációs és Internet források, modellek, CD-ROM-ok kiválasztása.</p> <p>A vízrajzi jellemzők méreteinek összehasonlítása.</p> <p>A vízállásjelentések értelmezése.</p> <p>A leggyakrabban előforduló talajtípusok felismerése, vizsgálata és jellemzése.</p>

Témakörök	Fejlesztési feladatok	
	Tartalommal összefüggő	Módszerekkel összefüggő
3. A földrajzi övezetesség	A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség rendszerének értelmezése. A földrajzi övezetesség megnyilvánulásának felismerése a természeti adottságokban kontinensekről vett példákban. A természetföldrajzi övezetesség társadalmi-gazdasági életben való megnyilvánulásainak felismerése.	Önálló tájékozódás, eligazodás, válogatás könyvtárban, világhálón témakörök szerint. Tények, szöveges információk ábrázolása térképvázlaton, különböző típusú rajzokon, valamint modelleken, maketteken. Jegyzet készítése információk alapján önállóan. Logikusan felépített kiselőadások önálló készítése az ismeretekről. A különféle tanulói nézetek kifejtése esetelemzés során.

10. évfolyam

Témakörök	Fejlesztési feladatok	
	Tartalommal összefüggő	Módszerekkel összefüggő
1. A természet és a társadalom kapcsolata a Föld eltérő részein	A világnépeesség számszerű változási folyamatának értelmezése és értékelése. A Föld népességeloszlása, és településhálózata területi különbségeinek észrevétele és magyarázata. Annak tudatosulása a tanulóknál, hogy az emberek különböznek egymástól, de emberi mivoltában mindenki egyenrangú. Elfogadása annak, hogy globalizálódó-uniformizálódó világunkban fontos a kultúrák sokféleségének megőrzése, elfogadása. Példák keresése a települések szerepkörének, szerkezetének, hálózatának átalakulási folyamataira, azok következményeire.	A téma feldolgozását segítő térképek, folyóiratok, napilapok, statisztikai kiadványok, lexikonok, tömegkommunikációs források, Internet, ábrák, CD-ROM kiválasztása. Tájékozódás, eligazodás, válogatás könyvtárban, gyűjteményben témakörök szerint. Lényegkiemelés szövegből, összehasonlítás, az információk csoportosítása és rendszerezése különböző szempontok szerint. Népeességgel, települések kapcsolatos mutatók nagyságrendjeinek összehasonlítása. Megalapozott következtetések levonása, elemzések készen kapott, számítással nyert és önállóan gyűjtött adatokból, tényekből. Folyamat, esemény elmondása híranyag alapján emlékezetből. Logikusan felépített írásbeli beszámoló készítése. Tanulói nézetek kifejtése felszólalásban.
2. Kapcsolatrendszerekre épülő világ	A gazdasági élet jelenségeiben, folyamataiban megnyilvánuló kölcsönhatások felismerése, értelmezése, értékelése. A gazdaság alapvető törvényszerűségeinek felismerése. A természeti környezet közvetlen és közvetett hatásainak felismerése a történelmi eseményekben, a jelen társadalmi-gazdasági folyamataiban országok példáján. A világ társadalmi, gazdasági kérdéseinek, globális jelenségeinek, összefüggéseinek áttekintése. A gazdasági-társadalmi események hatásainak értelmezése a térségek fejlődésében.	A téma feldolgozását segítő térképek, szakkönyvek, almanachok, folyóiratok, napilapok, statisztikai kiadványok, képek, modellek, CD-ROM-ok, tömegkommunikációs források, riportok és más szóbeli források kiválasztása. A kontinensekről, az országokról és a tipikus tájakról szerzett ismeretek alkalmazása a Föld egészére. Az európai országok földrajzi jellemzőinek összehasonlítása. A magyarság és Magyarország jelentőségének, a magyar gazdaság szerepének felismerése a Kárpát-medencében, Közép-Európában, földrészünkön és a világban különböző források elemzésével.

Témakörök	Fejlesztési feladatok	
	Tartalommal összefüggő	Módszerekkel összefüggő
	<p>A világgazdaságban eltérő szerepet betöltő régiók, országcsoportok, országok megkülönböztetése és jellemzése földrajzi szempontok alapján.</p> <p>Az európai népek, nemzetek egymásra utaltságának megértése.</p> <p>A nemzetközi és hazai regionális fejlettségkülönbségek felismerése és magyarázata.</p> <p>A Kárpát-medence regionális társadalmi, gazdasági és környezeti együttműködései szükségességének alátámasztása példákkal. Az integrációk lényegének, az országok együttműködési lehetőségeinek és módjainak megismerése.</p> <p>A helyi, a regionális és a globális érdekek szükségszerű ütközésének megértése és felismerése példákban.</p>	<p>Adatok, adatsorok, diagramok önálló összehasonlító elemzése.</p> <p>Egyszerű társadalmi-gazdasági folyamatokat bemutató modellek értelmezése tanári irányítással.</p> <p>A hírekben hallott földrajzi tartalmú információk értelmezése és értékelése.</p> <p>Az egyes földrajzi és gazdasági mutatók nagyságrend szerinti összevetése.</p> <p>A számítástechnika által nyújtott lehetőségek alkalmazása a tanulói beszámolók, kiselőadások összeállításán.</p> <p>Különböző tanulói nézetek kifejtése vitában.</p> <p>A kapcsolatrendszerek különböző típusainak feldolgozása projektmódszerrel.</p>
3. Nyersanyagoktól a késztermékekig	<p>A világgazdaság működésével kapcsolatos főbb összefüggések, folyamatok mindennapi életre kifejtett hatásainak felismerése.</p> <p>A világméretűben zajló társadalmi-gazdasági folyamatok értelmezése.</p> <p>A gazdasági ágak szerepének összehasonlítása, változási folyamatok bemutatása.</p> <p>A termelés nagyságrendjeinek érzékelése.</p> <p>Az élő és az élettelen anyagok természeti és társadalmi életben, gazdaságban betöltött jelentőségének felismerése.</p> <p>A legintenzívebben használt nyersanyagokból és energiahordozókból bolygónk véges készleteinek, valamint az emberiség energiaigénye és a fenntartható fejlődés ellentmondásainak, az energiatakarékoság jelentőségének felismerése.</p> <p>A környezetkárosító anyagok és forrásaik megismerése, kibocsátásuk és károsító hatásuk mérséklésére, megszüntetésére irányuló lehetőségek bemutatása.</p>	<p>A társadalmi-gazdasági folyamatok időrendbe állítása.</p> <p>Az élő és az élettelen anyagok, a fosszilis és a megújuló energiahordozók rendszerezése.</p> <p>A földrajzi térben való eligazodáshoz szükséges társadalmi-gazdasági élettel kapcsolatos topográfiai fogalmak felismerése, megnevezése térképeken, körvonalas térképeken, és tartalmuk megfogalmazása.</p> <p>A téma feldolgozását segítő térképek, folyóiratok, statisztikai kiadványok, tömegkommunikációs és Internet források, különböző típusú ábrák, képek, modellek, riportok, szóbeli források kiválasztása.</p> <p>Adatok, adatsorok, diagramok elemzése.</p> <p>A hírekben hallott földrajzi tartalmú információk értékelése, véleményalkotás róluk.</p> <p>Bizonyítások és cáfolatok készítése önállóan a megfigyelésekről és az ismeretekről.</p> <p>A csoportmunka módszereinek megismerése és alkalmazása.</p>
4. Függőségi rendszerek a világban	<p>A nemzetközi tőkeáramlás hatásainak, a gazdasági együttműködések és a gazdasági függőség kialakulásának megismerése.</p> <p>A nemzetközi intézményeknek és pénzügyi szervezeteknek a világ társadalmi, gazdasági és politikai folyamataiban betöltött szerepével kapcsolatos példák gyűjtése.</p> <p>Katonai-politikai együttműködések szerepének felismerése függőség kialakulásában.</p> <p>A különböző kultúrák közötti konfliktusok kezelésére tett erőfeszítések megismerése.</p>	<p>Pontos megfigyelések, önállóan végzett vizsgálódások a társadalomtudományok szempontjainak megfelelően.</p> <p>A téma feldolgozását segítő térképek, folyóiratok, statisztikai kiadványok, tömegkommunikációs és Internet források, különböző típusú ábrák, képek, modellek, riportok, szóbeli források kiválasztása, feldolgozása.</p> <p>Gazdasági folyamatokat bemutató egyszerű modellek önálló értelmezése.</p> <p>Szöveges információk ábrázolása térkép-vázlaton, egyszerű térképen, diagramokon, modelleken.</p>

Témakörök	Fejlesztési feladatok	
	Tartalommal összefüggő	Módszerekkel összefüggő
	<p>A regionális társadalmi, gazdasági, környezeti együttműködések szükségességének alátámasztása Kárpát-medencei példákkal.</p> <p>A hazai tájak természeti, társadalmi-gazdasági erőforrásainak, értékeinek megismerése a hazához való kötődés és a nemzettudat erősítése érdekében.</p> <p>A hazai és a nemzetközi társadalmi-gazdasági élet földrajzi jellegzetességeinek összefüggéseikben való felismerése a mindennapi élet eseményeiben, folyamataiban.</p> <p>Annak belátása, hogy az egységes földi rendszer működését befolyásoló társadalmi és egyéni cselekedetek visszahatnak az ember életére. A fogyasztás mértéke nem áll egyenes arányban az életminőséggel, sőt, a környezeti terhelés az életminőség romlását idézi elő, földi létünket veszélyezteti.</p>	<p>Megalapozott következtetések levonása, elemzések készítése készen kapott, számítással nyert és önállóan gyűjtött adatokból, tényekből.</p> <p>A gazdaságban lejátszódó események, folyamatok, helyzetek bemutatása helyzetgyakorlatokban, szerepjátékokban.</p> <p>A különféle tanulói nézetek kifejtése felszólalásban, vitában, szerepjátékban.</p>
5. Helycserékre épülő gazdaságok	<p>A terciér és a kvaterner szektor időben változó szerepének felismerése.</p> <p>A nemzetközi munkaerő-, tőkemozgás, a logisztika és a kereskedelem változó jelentőségnek felismerése, igazolása példákkal.</p> <p>Az emberiség társadalmi-gazdasági és környezeti globális problémáinak felismerése, valamint megoldási módok keresése azokra.</p> <p>Tájékozódás és tájékozottság kialakítása a legfontosabb környezeti veszélyekről, az emberiségre háruló felelősségről, a természetes és egészséges környezet megőrzésében, a fenntartható fejlődés globális méretű megszervezésében, valamint arról, hogy az egyén miként járulhat hozzá a célok megvalósulásához helyi és regionális szinten.</p> <p>Annak megértése, hogy a természet- és környezetvédelem mindannyiunk folyamatos és aktív közreműködését igényli, a környezet károsodása nem ismer országhatárokat, a károk megakadályozása érdekében nemzetközi összefogásra van szükség.</p> <p>A természet- és a környezetvédelem céljainak, közös és sajátos feladatainak megfogalmazása, a tevékenységeit nehezítő tényezők felismerése. A magyarországi védett természeti, kulturális és gazdaságtörténeti értékekkel kapcsolatos ismeretek mélyítése.</p>	<p>Felismerés, keresés, helymeghatározás, távolságmérés, számítás önállóan eltérő méretarányú és tartalmú térképeken.</p> <p>A földrajzi tér területi különbségeinek, időbeli változásainak leolvasása térképekről, térképvázlatokról.</p> <p>Adatok, adatsorok, diagramok és más ábrák önálló összehasonlítása, elemzése.</p> <p>Tények ábrázolása önállóan térképvázlaton, különböző típusú rajzokon, és tanári irányítással számítógépes program segítségével.</p> <p>Környezeti folyamatokat bemutató egyszerű modellek készítése tanári irányítással.</p> <p>Folyamat, esemény elmondása híryanag alapján emlékezetből.</p> <p>A hírekben hallott gazdasági-társadalmi és környezeti tartalmú információk értékelése, véleményalkotás azokról.</p> <p>Beszámoló, felszólalás és prognózis készítése önállóan és csoportmunkában.</p> <p>A környezetben lejátszódó események, folyamatok, helyzetek bemutatása helyzetgyakorlatokban, szerepjátékokban.</p> <p>A Föld globális problémáinak feldolgozás projekt módszerrel.</p>

6. A FÖLDRAJZ TANTÁRGY 9–10. ÉVFOLYAMRA VONATKOZÓ KIMENETI KÖVETELMÉNYEI

A 10. évfolyam végére alakuljon ki a tanulóknál:

- Képesség a természetföldrajzi környezetben való tájékozódásban és készség a társadalmi-gazdasági környezetben való eligazodásban;
- Képesség a természeti és társadalmi kölcsönhatások, a környezetben lezajló változások érzékelésében, valamint jártasság azok értékelésében és indokolásában;
- A természeti feltételek és a társadalmi-gazdasági jellemzők közötti kapcsolatok felismerésének képessége (a földrajzi övezetekben, a különböző társadalmi-gazdasági fejlettségű országokban, hazánkban);
- Reális alapú jövőkép a múlt és a jelen földrajzi-környezeti folyamatainak ismeretében;
- A speciális információhordozók (tematikus és különböző méretarányú térképek, szakirodalom, ismeretterjesztő irodalom, folyóiratok, statisztikai kiadványok, lexikonok, almanachok, filmek, CD-ROM-ok, kísérletek, kiállítási anyagok, Internet) használatának képessége;
- Készség a földi képződmények, jelenségek, folyamatok önálló vizsgálatában (a föld- és a környezet-tudományok szempontjai szerint), a vizsgálatok eredményeinek ábrázolásában, elemzésében és értékelésében közvetett tanári irányítással;
- Készség a kommunikációs, a gondolkodási, a gyakorlati és a társadalmi képességek önálló alkalmazásában (szakkifejezések használata, adatértelmezés- és feldolgozás, problémák felismerése és megoldása, általános törvényszerűségek felismerése, ítéletalkotás, vita stb.);
- Valós képzetek a környezet elemeinek méretéről, a számszerűen kifejezhető adatok és az időbeli változások nagyságrendjéről;
- Készség az irodalom alapján történő vázlatkészítésben és az audiovizuális információk alapján történő jegyzetelésben, jártasság a feladatlapok megoldásában;
- Az általános fogalmak jellemző tartalmi jegyeinek ismerete, valamint képesség arra, hogy felismerjék azokat a valóságban vagy különféle ábrázolási technikájú képeken, ábrákon, térképeken, és tudjanak példát mondani azokra;
- Az a képesség, hogy felismerjék és megmutatassák a topográfiai fogalmakat különféle térképeken, bejelöljék körvonalas térképekbe, megfogalmazzák tényleges és viszonylagos földrajzi fekvésüket, valamint tudjanak megoldani feladatokat körvonalas térképeken;
- Jártasság az ember és a környezet szempontjából egyaránt előnyös döntéshozatalban;
- Felelős környezeti magatartás.

7. A TANULÓK ELLENŐRZÉS-ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI, MÓDSZEREI, SZEMPONTJAI

A tanulók ellenőrzésére és értékelésére minden témakör lezárásakor, és havonta legalább egy alkalommal kerüljön sor. Az értékelés alapját a tanulóknak a témakör feldolgozása során végzett tevékenységei, az egyéni ellenőrzések során nyújtott teljesítményei, valamint a projektekben végzett munkáik és együttműködések adják. A témakörök lezárásakor célszerű feladatlapos **ellenőrzést** alkalmazni, amely után **értékeljük** a tanulók tényismereti tudását, földrajzi-környezeti gondolkodását és tudásuk gyakorlati alkalmazásának szintjét. Az értékelés szóban és érdemjeggyel történjen.

7.1. Az értékelés általános szempontjai

- A tanulók önálló megfigyelési, vizsgálódási-kísérletezési és más információszerzési képességének szintje;
- Az információkkal kapcsolatos feldolgozási képességeik szintje;
- Eszközhasználatuk szintje;
- Tényismeretük szintje és annak kifejezési képessége;
- Feladatmegértő és feladatmegoldó képességük szintje;
- Problémfelismerő képességük szintje;
- Ismereteik alkalmazásának szintje;
- Összehasonlító és rendszerező képességük szintje;
- Kommunikációs, együttműködési és társadalmi képességeik szintje;
- A környezethez való viszonyuk, cselekvőképességük.

Az értékelés valamennyi szempontjánál azt az alapelvet kell szem előtt tartani, hogy az adott tanuló **hogyan fejlődött önmagához, előző teljesítményszintjéhez képest!** Az értékelés alapját a kerettantervben megfogalmazott **kimeneti követelmények** adják, amelyeket a tanulóknak az **alkalmazás szintjén** kell teljesíteniük. Teljesítésük a továbbhaladás feltétele. Az azokon felüli követelményeket a reprodukció szintjén javasolt számon kérni.

7.2. Az értékelés javasolt részletes szempontjai tartalmi egységeként

9. évfolyam

Témakör	Értékelési szempontok
1. Tájékozódás térben és időben	<ul style="list-style-type: none"> – A tanuló kozmikus környezetben való térbeli és időbeli tájékozódási képessége; – Helymeghatározási képessége a valóságban; – Helymeghatározási képessége a különböző méretarányú, jelrendszerű és tartalmú térképeken, az űrfelvételeken való tájékozódási képességének mélysége; – A földtörténeti időlépték és az időbeliség érvényelülésének érzékelési szintje; – Helyi idő és zónaidő számítási készsége, az egyes földi pontok közötti időkülönbségek kiszámítási képessége.
2. Folyton változó égitestünk	<ul style="list-style-type: none"> – A tanuló érdeklődésének mélysége a természetföldrajzi jelenségek iránt; – Természetföldrajzi tényismerteinek szintje; – Figyelmének tartóssága, pontossága; – Térképismereti képességei, topográfiai tudása; – A tények közötti ok-okozati összefüggéseket felismerő képessége; – Analizáló és szintetizáló képességének szintje; – Tények, összefüggések alapján történő következtetések fejlettsége; – Az elméleti tananyag és a mindennapi valóság közötti kapcsolatfelismerő képessége, problémaérzékenysége. Ismereteinek gyakorlati alkalmazási szintje; – Viselkedése a felszólalásokban és a vitákban; – Cselekedeteinek tudatossága a vizsgáldások, kísérletezések során, a csoportos feladatmegoldásokban, projekt munkában.
3. A földrajzi övezetesség	<ul style="list-style-type: none"> – A tanuló természetföldrajzi tényezők egymással és a társadalmi-gazdasági és környezeti elemekkel való kapcsolatát felismerő képességének szintje; – Az információs anyagban való eligazodásának képessége; – Probléma felismerő képessége az esetelemzésekben; – Cselekedeteinek tudatossága a csoportos feladatmegoldásokban.

10. évfolyam

Témakör	Értékelési szempontok
1. A természet és a társadalom kapcsolata a Föld eltérő részein	<ul style="list-style-type: none"> – A tanulók ismereteinek szintje a társadalom életfeltételeinek térbeli és időbeli változásaival kapcsolatban; – Feladatmegoldó, lényegkiemelő és rendszerező képességének szintje, következtetések pontossága és mélysége; – Problémaérzékenysége, problémafelismerő készsége; – Szóbeli és írásbeli kifejezőkészsége, a földrajzi szaknyelv használatának szintje.
2. Kapcsolatrendszerekre épülő világ	<ul style="list-style-type: none"> – A tanuló érdeklődésének mélysége a társadalomföldrajzi jelenségek iránt; – Társadalmi-gazdasági tényismerteinek szintje; – Térképismereti képességei, topográfiai tudása; – A folyamatok időbeli és térbeli változásainak érzékelési képessége; – Az ok-okozati összefüggéseket felismerő képessége; – Analizáló és szintetizáló képességének szintje; – Mennyire látja a tanuló a hazai társadalmi-gazdasági folyamatok nemzetközi folyamatokkal való összefüggéseit.

Témakör	Értékelési szempontok
3. Nyersanyagoktól a késztermékekig	<ul style="list-style-type: none"> – A tanuló gazdasági tevékenységekkel kapcsolatos összefüggéseket felismerő képességének szintje; – Problémamegoldó képességének szintje; – A környezettudatos életmód kialakulásához kapcsolódó tevékenységek szintje; – Önálló információgyűjtési képességének szintje; – Cselekedeteinek tudatossága a csoportos feladatmegoldásokban.
4. Függőségi rendszerek a világban	<ul style="list-style-type: none"> – A tanuló érdeklődésének tudatossága a társadalmi-gazdasági jelenségek iránt; – Társadalmi-gazdasági és környezeti tényismerteinek szintje; – Az összefüggéseket felismerő képességének szintje; – Analizáló és szintetizáló képességének szintje; – Önálló munkavégzésének szintje, kreativitása; – Környezeti szemlélete, környezettudatosságának szintje; – Magatartása problémahelyzetek megoldásakor; – Viselkedése a vitákban és a szerepjátékokban.
5. Helycserékre épülő gazdaságok	<ul style="list-style-type: none"> – A tanuló érdeklődésének tudatossága a környezeti jelenségek iránt; – Térképismereti képességei, topográfiai tudása; – Önálló ismeretszerző- feldolgozó tevékenységeinek szintje, kezdeményezőkézsége; – A társadalmi szerepek ismerete és alkalmazásának szintje; – Cselekedeteinek tudatossága a csoportos feladatmegoldásokban, a projektmunkában; – Környezeti szemlélete, környezettudatosságának szintje; – Viselkedése a vitákban és magatartása a közös munkában.

11-12. ÉVFOLYAM

1. BEVEZETÉS

Ez a kerettanterv a 2003 decemberében elfogadott, és a 2004 szeptemberétől felmenő rendszerben bevezetésre kerülő **Nemzeti alaptanterv**, valamint a 2003-ban véglegesített, és 2005-ben bevezetésre kerülő **kétszintű érettségi vizsgakövetelmények¹ alapján** készült. A **Földünk–környezetünk műveltségi területben** megfogalmazott követelményeket **földrajz tantárgy²** keretében dolgozza fel. Előzménye a 9–10. évfolyamra vonatkozó földrajz tantárgy, amelynek tanterve a ???–??? oldalon olvasható.

Az érettségire felkészítő kurzusok megszervezésének a földrajz tantárgy esetében különösen nagy jelentősége van. Részben azért, mert a műveltségi területben foglalt követelmények feldolgozása általában a 10. évfolyammal befejeződik. Így két év múlva aligha lehet sikeres az érettségi vizsga, tehát szervezett formában szükséges biztosítani a tanulók felkészülését a vizsgakövetelmények teljesítésére. Részben pedig azért elengedhetetlen a megszervezése, mert a kétszintű érettségi vizsga modellje mind szerkezeti, mind tartalmi szempontból lényegesen eltér a hagyományostól.

A **középszintű földrajzi érettségi vizsga** az iskolában történik. A tanulóknak – a korábbiaktól eltérően – nemcsak **szóban**, hanem **írásban** is számot kell adniuk felkészültségükről. Az írásbeli vizsga feladatlapját a vizsgaközpont állítja össze. Javítása és értékelése az iskolában történik a központi javítási útmutató alapján. A szóbeli vizsga tételsorait – mint hagyományosan is – a szaktanár állítja össze a vizsgaleírásban ajánlott szempontok figyelembevételével. A teljesítmények pontozásos értékelését is ő végzi. Az **emelt szintű érettségi vizsgát** nem az iskolában teszik le a tanulók. Szervezése, valamint az **írásbeli** feladatlap és a **szóbeli** tételsor összeállítása, a tanulói teljesítmények értékelése egyaránt a vizsgaközpont feladata. A jelöltek érettségi vizsgára való felkészítése mindkét vizsgaszintben az iskola, a szaktanár feladata. A felkészítés időkereteit kormányrendelet szabályozza. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy a középszintű érettségi vizsgára is szervezzenek vizsgát előkészítő foglalkozásokat, emelt szintű vizsga esetében pedig kötelezően előírja.

Ennek a kerettantervnek az alkalmazását elsősorban azokban a középiskolákban ajánljuk, ahol az iskolai pedagógiai program fontosnak tartja a tanulók **természettudományos szemléletének elmélyítését, természettudományi és társadalomtudományi szemléletmódjuk közelítését**, valamint a **nemzetközi dimenziók megismertetése mellett a tényismereteken nyugvó nemzeti és európai identitástudat erősítést**. Ajánljuk egyfelől azoknak az iskoláknak, ahol a tanulók az általánosnál jobb képességekkel és nagyobb környezeti érdeklődéssel rendelkeznek, tanulmányaikat valamely természettudományos képzést nyújtó felsőoktatási intézményben szeretnék folytatni. Másfelől azoknak az iskoláknak, ahol a szaktanárok oktatási programjaikat a tanulók aktuális felkészültségi szintjére építve folytonosan formálják, élnek a differenciálás lehetőségeivel, építenek a tanulók kezdeményezőkétségére, önálló tanulási módszereire, valamint a hagyományos középiskolai oktatási módszerek mellett szívesen alkalmazzák a modern pedagógiai eszközöket, tanulási technikákat és a kreatív metodikai eljárásokat.

2. A MŰVELTSÉGI TERÜLET CÉLJAI, FELADATAI, KAPCSOLATA A NEMZETI ALAPTANTERV MÁS RÉSZEIVEL

2.1. A Földünk–környezetünk műveltségi terület céljai és feladatai

A Földünk–környezetünk műveltségi terület tanításának alapvető célja **a földi térnek és benne az ember környezetének szintetizáló módon való megismertetése**. Ennek érdekében megismerteti a ta-

¹ Lásd a 40/2002-es Miniszteri rendelet mellékletében

² Az érettségi követelményrendszerben Földünk és környezetünk tantárgy néven szerepel (az 1998-as Kerettanterv névhasználata alapján)

nulókat a szűkebb és tágabb környezet természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőivel, folyamataival. Vizsgálódásának középpontjában **a természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok, jelenségek, valamint napjaink, a hétköznapi eseményei** állnak. Mindent a társadalom szemszögéből mutat be. Közben részben a természettudományok, részben a társadalomtudományok vizsgálódási módszereit alkalmazza. A műveltségi terület a tanulás **oknyomozó** jellegét hangsúlyozza. A Földön megismerhető környezeti, természet- és társadalomföldrajzi jelenségeket összefüggéseikben és folyamataikban mutatja be. Arra keresi a választ, hogy a Föld különböző természeti adottságú tájai milyen **életfeltételeket** biztosítanak az ott élő emberek számára, és **hogyan a társadalom miképp él a lehetőségeivel**. Bemutatja a természeti képződmények, a társadalmi-gazdasági, környezeti jellemzők térbeli és időbeli fejlődését, valamint változásuk tendenciáit. A ma emberét, a társadalmat és annak környezetét helyezi a középpontba. Olyan ismereteket kíván nyújtani a tanulóknak, olyan képességeket kíván kialakítani bennük, amelyek szükségesek a folyton változó világban való eligazodásukhoz. Megismerteti – lehetőség szerint a gyakorlatban – a környezetben való **térbeli és időbeli tájékozódás**, eligazodás alapvető eszközeit és módszereit, fokozatosan kialakítja **a környezetre vonatkozó információkhoz való hozzájutás képességét**. Nagymértékben támaszkodik a tanulók **megfigyeléseire**, önálló tapasztalatszerzéseire. Számít a tanulói és tanári kreatív munkára, a taneszközökön kívüli információhordozók használatára.

A Földünk–környezetünk műveltségi terület kiemelt célja, hogy a tanulók tudatában reális kép alakuljon ki **nemzeti értékeinkről, a magyarság világban elfoglalt helyéről, hazánk kedvező és kedvezőtlen természeti-, társadalmi-gazdasági adottságairól, a Magyarországon jellemző társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatokról**. Tudják helyesen értelmezni hazánk szerepét és lehetőségeit az európai integrációban, legyenek képesek tájékozódni nemzetközi léptékben is.

A Földünk–környezetünk műveltségi terület célja, hogy a megfogalmazott tartalmak feldolgozása során fejlődjenek a **tanulók földrajzi-környezeti gondolkodása, helyi, regionális és globális szemlélete**. Megértsék, hogy a természet egységes egész, a Föld egységes, de állandóan változó rendszer, amelyben az ember természeti és társadalmi lényként él, és ez megköveteli az erőforrásokkal való észszerű gazdálkodást. Minden jelenséget és folyamatot változásában, fejlődésében mutat be, megláttatja azok okait és lehetséges következményeit is. Ezzel azt akarja elérni, hogy a **tanulóknak** fokozatosan alakuljon ki a **környezetért érzett felelősség és az azzal összhangban álló cselekvések képessége**. Értékelte a globalizálódó gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatokat, amivel lehetővé válik, hogy a tanulók megismerjék az emberiség egész bolygónkra kiterjedő természetátalakító tevékenységét, valamint az ebből fakadó, szintén világméretű természeti és társadalmi problémákat. Az elsajátított ismeretek és a felismert összefüggések alapján érthetővé válnak számukra azok az új kihívások, amelyek a 21. század elején – az új kommunikációs formák elterjedésével – átszabják a hagyományos gazdaság kereteit, és amelyek – az információáramlás szabadságának megjelenésével – érdekellentéteket okozhatnak, társadalmi változásokat gerjeszhetnek a világ egyébként elzárt térségeiben, zárt társadalmában.

A fenti célokból adódóan **a műveltségi terület feladata:**

- Megismertesse a tanulókkal az ember életteréül szolgáló Földet, a természet és a társadalmi környezet főbb sajátosságait, jelenségeit, folyamatait, egymásra hatásuk térbeli és időbeli rendjét, azok következményeit;
- Felismertesse az élő és az élettelen természet folyamatait, azok időbeli változásait és fejlődésük társadalmi hatásait;
- Alapvető ismereteket szereztesse a tanulókkal a Föld különféle adottságú tájairól és országairól, ezáltal el tudjanak igazodni a világban, annak eseményeiben;
- Megismertesse az ember életmódját meghatározó feltételeket a földrészek tipikus tájain, különböző kultúrájú részein, jellegzetes országaiban;
- Láttassa, hogyan hat a társadalom a környezetre, amin keresztül a tanulók megismerhetik, fokozatosan elsajátíthatják a környezeti gondolkodás lényegét;
- Megismertesse az egyre növekvő társadalmi igények kielégítéséért folyó termelő tevékenységet, a termelés országoként eltérő sajátosságait, teljesítményeit;
- Kialakítsa az érdeklődést és a tiszteletet a különböző népek, nemzetiségek, társadalmi csoportok életformája, kultúrája és értékei iránt;
- Kapjanak reális képet a tanulók kontinensünk, és benne hazánk földjének fejlődéséről, természeti sajátosságairól, társadalmi-gazdasági és környezeti viszonyairól, hogy ezek által kialakuljon bennük a reális ismereteken nyugvó nemzettudat és Európa-tudat;

- Megismerjék a magyar utazók, földrajzi felfedezők szerepét a Föld megismerésében, a magyarság szerepét a világban;
- Kialakítsa a tanulóknál a helyes képzeteket a földrészek és az országok területének méreteiről, a népesség és a termelés nagyságrendjéről;
- Megláttassa a környezet folyamatainak, valamint a természet és a társadalom kapcsolatának különféle megismerési lehetőségeit, az ismeretek feldolgozásának és felhasználásának módjait;
- Megismertesse a földrajz és a többi környezettudomány életkori sajátosságuknak megfelelő szakkifejezéseit, tudják azokat felismerni, egyszerűen értelmezni, valamint alkalmazni a tanulási folyamatban és a mindennapi életben.

2.2. A műveltségi terület kapcsolata a többi műveltségi területtel

A Földünk–környezetünk műveltségi területben megfogalmazott célkitűzéseknek, fejlesztési feladatoknak megfelelő képességek és tartalmak elsajátítása – a többi műveltségi területtől eltérően – az **5. évfolyamon kezdődik**. Ennek az az oka, hogy a mai oktatási koncepció szerint az oktatás alapszakaszában a természettudományok közötti kapcsolatok érzékeltetésén van a hangsúly, nem pedig az egyes szaktudományok művelésével összefüggő ismeretek elkülönítésén. Ezért a műveltségi terület **képességfejlesztési**, és részben **tartalmi alapozása** alsó tagozatban az *Ember a természetben műveltségi terület* keretében megfogalmazottak alapján történik. Az a célja, hogy kialakítsa a tanulók pozitív viszonyulását a természeti környezethez, felfedeztesse annak szépségeit, értékeit, valamint, hogy elemi szinten megalapozza a korszerű természettudományos műveltséget, megkezdje a természettudományos világkép kifformálását. 5. évfolyamtól kezdve a földrajzi és környezeti ismeretelemek és a hozzájuk kapcsolódó képesség- és személyiségfejlesztési területek a Földünk–környezetünk műveltségi területben különülnek el. Feladatrendszere szervesen kapcsolódik a természettudományokat közvetítő *Ember a természetben műveltségi terület*hez. Azonban ezen túlmenően a társadalomtudományokat közvetítő *Ember és társadalom műveltségi terület* megfelelő fejlesztési területeihez is kötődik. A három műveltségi területben megfogalmazott követelmények mind tartalmi, mind képességfejlesztési, személyiségfejlesztési, mind metodikai, tanulástechnikai szempontból feltételezik egymást, sok szálon összekapcsolódnak. Ezek a kapcsolatok is kifejezik a **Földünk–környezetünk műveltségi terület integrált jellegét**, a természettudományok és a társadalomtudományok között betöltött **híd szerepét**. A tágabb körben értelmezett **környezettudományok egyik fő képviselője a közoktatási rendszerben**. Kiemelkedő szerepe van a természeti jelenségek, a társadalmi-gazdasági és a környezeti jelenségek, folyamatok összefüggéseinek megvilágításában, kölcsönhatásainak feltárásában. Az életkori sajátosságoknak megfelelően magasabb szinten **továbbfejlesztí, mélyíti és differenciálja** azokat a képességeket és azt a tudást, amelyet a tanulók az oktatás alapozó szakaszában különböző műveltségi területekhez kapcsolódó tantárgyak keretein belül szereztek meg.

2.3. A műveltségi terület kapcsolata az iskolai oktatás kiemelt fejlesztési feladataival

Az egyes műveltségi területekben megfogalmazott fejlesztési feladatok az iskolai munka során nem határolódhatnak el egymástól, hiszen ugyanazokra a tanulóknak vonatkoznak. Teljesítésük összehangolt tanári munkát kíván. Ennek legfőbb feltételei adottak az iskolákban, hiszen helyi tantervet kell készíteni. Az egyes műveltségi területekből képzett tantárgyak kidolgozóinak azonban figyelembe kell venniük a Nemzeti alaptantervben megfogalmazott **kiemelt fejlesztési feladatokat**, hiszen azoknak át kell hatniuk az iskolai munka egészét, hogy a tanítási folyamat **egységes szemlélettel** folyhasson, és azért, hogy **a tanulók személyiségfejlesztése fokozatosan, egy összehangolt folyamat során valósulhasson meg**.

Az egyes kiemelt fejlesztési feladatokkal a Földünk–környezetünk műveltségi terület viszonya különböző. Vannak olyan területek, amelyekkel inkább **tartalmi kapcsolata** nyilvánvaló (a „**Hon- és népismeret**”, az „**Európai azonosságtudat – egyetemes kultúra**” és a „**Környezeti nevelés**”). Ezek olyan tartalmakkal kapcsolatosak, amelyeket elsősorban a Földünk–környezetünk műveltségi terület közvetít. Részben ennek keretében ismerik meg a tanulók a haza földrajzát, természeti értékeit, népünk kulturális örökségeit, mindennapi életét, nemzeti kultúránk nagy múltú értékeit, a Kárpát-medencei falusi és a városi élet hagyományait, jellegzetességeit. Itt ismerik meg azokat a tevékenységeket, sajátítják el azokat az

egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismeréséhez, megbecsüléshez, az azonosságtudat, a nemzeti önismeret kialakulásához vezetnek. A földrészünkéről és az Európai Unióról szerzett ismereteik alapján alakul ki Európa-tudatuk, annak megerősödésével és a más kontinensekről, országokról szerzett ismereteik alapján válnak majd nyitottakká és elfogadókká más kultúrák iránt is. Itt értik meg a környezet főbb összefüggéseit, megszerzett ismereteik birtokában lesznek érzékenyek a környezet állapota iránt. Felismerik a mindennapi cselekvések környezeti következményeit, a Föld globális problémáit. Elsajátítják azokat a módszereket, amelyekkel megismerhetők a környezet jellemzői, felismerhető a természeti és a társadalmi-gazdasági környezet állapota, amelyekkel kezelhetők, mérsékelhetők vagy megakadályozhatók a környezeti gondok.

Más kiemelt fejlesztési területek (az **„Információs és kommunikációs kultúra”**, a **„Tanulás”** és a **„Környezeti nevelés”** is) inkább alkalmazott módszereik miatt kötődnek a műveltségi területhez. A tanulók a Földünk–környezetünk műveltségi területben sajátítják el azokat a megismerési képességeket, amelyek birtokában képesek lesznek megismerni a Földet, annak tájait, országait, népeit, kultúráit, a gazdasági tevékenységeket. Megismerik azokat az eszközöket, információforrásokat, amelyekből földrajzi-környezeti információkhoz juthatnak. Elsajátítják azokat a módszereket, amelyekkel az ismeretek értelmezhetők és feldolgozhatók. Itt szereznek személyes tapasztalatokat az együttműködésekben, a társadalmi és a környezeti konfliktusok kezelésében és megoldásában. Ezeken keresztül az évek során elsajátítják azt a viselkedésformát, amely a természet tiszteletén, az iránta érzett felelősségen alapul, és képessé teszi őket arra, hogy felnőtt életük során majd vállalják a környezettel kapcsolatos állampolgári kötelességeiket és gyakorolják jogaikat.

A többi kiemelt fejlesztési terület (az **„Énkép, önismeret”**, a **„Testi és lelki egészség”** és a **„Felkészülés a felnőtt lét szerepeire”**) pedig a személyiségfejlesztésen keresztül jelenik meg a műveltségi terület megvalósításának folyamatában, azok az egyén fejlesztési szükségleteinek érvényesítésére irányulnak. A tanulók ismerteket szereznek a munka világáról. Kipróbálják képességeiket közös tevékenységek során, vitában és játékban, csoportmunkában és projektmunkában. Elsajátítják a közösségi viselkedési formákat. Ezeken keresztül fejlődik énképük, megismerik lehetőségeiket és korlátjaikat.

3. A FÖLDRAJZ (FÖLDÜNK ÉS KÖRNYEZETÜNK) TANTÁRGY ÉRETTSÉGI VIZSGÁJÁNAK CÉLJAI

3.1. A középszintű földrajz érettségi vizsga céljai

A középszintű tantárgyi érettségi vizsga elsősorban arról tájékoztat, hogy a jelölt milyen szinten tudta elsajátítani a Földünk–környezetünk műveltségi területben megfogalmazott követelményeket. Célja annak megállapítása, hogy a vizsgázó

- milyen szinten rendelkezik az általános műveltség részét képező tényszerű földrajzi-környezeti ismeretekkel;
- mennyire tudja összekapcsolni elméleti ismereteit a mindennapokban tapasztalható természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti jelenségekkel, folyamatokkal;
- rendelkezik-e a földrajzi-környezeti szemlélet és gondolkodásmód alapjaival;
- milyen szinten képes eligazodni a témákhoz kapcsolódó információhordozókban, hogyan tud azokból tényekhez, adatokhoz jutni;
- képes-e értelmezni az információkat, és milyen szinten tud azokból következtetéseket levonni;
- jártas-e a különböző ábrázolásmódú, méretarányú és tartalmú térképeken közölt információk leolvasásában, értelmezésében, valamint tudja-e rögzíteni topográfiai ismereteit körvonalas térképeken;
- képes-e földrajzi-környezeti ismereteiről logikusan felépített, szabatosan megfogalmazott formában számot adni szóban;
- képes-e egyszerű gyakorlati és alapvető számítási feladatok elvégzésére, az eredmények értékelésére, értelmezésére.

3.2. Az emelt szintű földrajz érettségi vizsga céljai

Az emelt szintű tantárgyi érettségi vizsga fő feladata, hogy tájékoztasson, milyen szinten tudta elsajátítani a jelölt a Földünk–környezetünk műveltségi területben megfogalmazott követelményeket, és felkészültsége megfelel-e a felsőoktatásban való továbbtanulás igényeinek. Célja annak megállapítása, hogy a vizsgázó

- rendelkezik-e a felsőoktatásban való továbbhaladáshoz szükséges földrajzi-környezeti alapismeretekkel;
- milyen szinten képes felismerni az ismeretanyag belső összefüggéseit, az egyes témakörök közötti kapcsolatokat;
- tudja-e alkalmazni ismereteit a természeti, a társadalmi-gazdasági és a környezeti jelenségek, folyamatok értelmezésében;
- jártas-e a földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók célirányos használatában;
- képes-e értelmezni az információkat, és milyen szinten tud azokból következtetéseket levonni, összefüggéseket és törvényszerűségeket megállapítani;
- rendelkezik-e a több témakör ismeretanyagának logikai összekapcsolását igénylő, összetett feladatok, problémák felismerésének és megoldásának képességével;
- képes-e földrajzi-környezeti ismerteiből logikusan felépített, szabatosan megfogalmazott formában számot adni szóban és írásban;
- milyen szinten képes különböző típusú írásbeli feladatok megoldására;
- képes-e a földrajzi-környezeti tartalmú információkkal kapcsolatos egyszerű vázlatrajzok, ábrák és térkép-vázlatok készítésére.

4. A MŰVELTSÉGI TERÜLET KÖVETELMÉNYEINEK IDŐBELI FELOSZTÁSA

4.1. A földrajz tantárgyra fordítható időkeret a 11–12. évfolyamon

A Nemzeti alaptanterv Földünk–környezetünk műveltségi területében megfogalmazott fejlesztési feladatok és az érettségi vizsgakövetelmények mélységét, valamint az érettségi vizsgára előkészítő kurzusok szervezését szabályozó kormányrendelet alapján ez a kerettanterv a földrajzi felkészítő foglalkozások számára a 4.1.1. és a 4.1.2. pontokban leírt óraszámokat tartja reálisnak.

4.1.1. A középszintű érettségi vizsgára való felkészítés esetén

Évfolyam	Százalékos időkeret	Heti óraszám	Évi óraszám
11. évfolyam	30% ³	1 óra	37 óra
12. évfolyam		1 óra	33 óra

Ez a megoldás főként pedagógiai szempontokkal indokolható. Hiszen így nincs kihagyás a földrajzi ismeretszerzés folyamatában, ahogyan befejeződik a 10. évfolyamon a tantárgy tanulása, úgy kezdetét veszi a vizsgára való folyamatos felkészítés. A középszintű érettségi vizsgára való felkészítés esetében azt a megoldást is megfelelőnek tartjuk, ha a 11–12. évfolyam számára biztosított időkeretet csak a 12. évfolyamon használják fel. Ezt indokolhatja, hogy a vizsga évében koncentráltan, és így célirányosabban, aktuálisabban történhet a földrajzi-környezeti vizsgakövetelmények teljesítésére való felkészítés.

4.1.2. Az emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítés esetén

Évfolyam	Százalékos időkeret	Heti óraszám	Évi óraszám
11. évfolyam	30% ³	2 óra	74 óra
12. évfolyam		2 óra	64 óra

³ A 11–12. évfolyamon az emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítéshez biztosított 30 százaléknyi órakeret (Közoktatási Törvény 52. § alapján)

4.2. A földrajz tantárgy fejlesztési követelményeivel összefüggő tartalmi egységek és azok időkeretei a 11–12. évfolyamon

4.2.1. A középszintű érettségi vizsgára való felkészítés esetén

11. évfolyam

Témakör		Óraszám
Új ismeret feldolgozása		36
1.	Térképi ismeretek, kozmikus környezetünk	3
2.	Jelenségek és folyamatok a geoszférákban	17
2.1.	A kőzetburok földrajza	8
2.2.	A légkör földrajza	4
2.3.	A víz- és a talajburok földrajza	5
3.	A földrajzi övezetesség	5
4.	Népesség- és településföldrajz	3
5.	A világgazdaság és működése	8
Összefoglalás		1

12. évfolyam

Témakör		Óraszám
Új ismeret feldolgozása		32
1.	Egyedi szerepkörű országcsoportok, országok Európán kívül	10
2.	Európa, részeinek és néhány országának földrajza	7
3.	Hazánk földrajza	10
4.	A Föld globális problémái	3
Összefoglalás		1

4.2.2. Az emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítés esetén

11. évfolyam

Témakör		Óraszám
Új ismeret feldolgozása		71
1.	Térképi ismeretek, kozmikus környezetünk	10
2.	Jelenségek, folyamatok és összefüggések a geoszférákban	22
2.1.	A kőzetburok	11
2.2.	A légkör	6
2.3.	A víz- és a talajburok	5
3.	A földrajzi övezetesség	8
4.	Eltérő szerepkörű országcsoportok, országok Európán kívül	14
5.	Európa, részeinek és néhány országának földrajza	17
Összefoglalás		3

12. évfolyam

Témakör		Óraszám
Új ismeret feldolgozása		61
1.	Közép-Európa és országainak földrajzi összefüggései	10
2.	A Kárpát-medence földrajza	4
3.	Magyarország általános földrajzi-környezeti folyamatai, összefüggései	14
4.	Magyarország táj típusainak, régióinak természet- és társadalomföldrajza	9
5.	A Föld népesedési és településföldrajzi folyamatai	6
6.	A világgazdaság működése	13
7.	A Föld globális válságproblémái	5
Összefoglalás		3

5. A FÖLDRAJZ TANTÁRGY TARTALMI FELOSZTÁSA A 11–12. ÉVFOLYAMON

5.1. A tartalmi egységek céljai és feladatai

5.1.1. A középszintű érettségi vizsgára felkészítő tartalmi egységek céljai és feladatai

11. évfolyam

Témakörök	Célok és feladatok
1. Térképi ismeretek, kozmikus környezetünk	<ul style="list-style-type: none"> – Mélyüljön a tanulók tájékozódási, helymeghatározási képessége különböző méretarányú, jelrendszerű, tematikájú térképeken és földgömbökön; – Ismerjék égitestünk kozmikus környezetben elfoglalt helyét, helyzetét; – Legyenek helyes képzeteik a csillagászati nagyságrendekről; – Értsék a Föld mozgásainak földi következményeit; – Értsék az időszámítás csillagászati alapjait, és alkalmazási lehetőségeit az életben; – Értékeljék az űrkutatás, a távérzékelés szerepét a mindennapi életben.
2. Jelenségek, folyamatok a geoszférákban	<ul style="list-style-type: none"> – Biztonsággal tudják elhelyezni a tanulók a földtörténet legfőbb eseményeit az időben; – Ismerjék a környezetben előforduló legfőbb anyagok alapvető tulajdonságait; – Ismerjék a Föld szféráinak jellemzőit, legfőbb folyamatait, mozgásjelenségeik okait, kapcsolataikat egymással és a társadalmi-gazdasági élettel, felismerjék példákban az összefüggések következményeit; – Érzékeljék a természeti környezetben lezajlott változásokat, mint a természeti folyamatok hatásait, vegyék észre bennük a társadalom szerepét is; – Ismerjék a szférák veszélyeztetettségének okait, és tudjanak védelmük lehetőségeiről; – Ismerjék személyes felelősségüket a geoszférák környezeti állapotában.
A kőzetburok földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Felismerjék a tanulók a leggyakoribb ásványokat, kőzeteket, nyersanyagokat és energiahordozókat, ismerjék kialakulásuk körülményeit; – Felismerjék az ásványkincsek előfordulása és a földtani szerkezet kapcsolatát konkrét példákban; – Bemutassák a belső és a külső erők hatásait, kapcsolataikat, továbbá a külső erők pusztító és építő munkájának dialektikáját a felszínformák kialakulásában; – Vegyék észre a felszín folytonos változását, annak természeti és társadalmi okait; – Érzékeljék a felszín változási folyamatainak időtartamát és azok különbségeit.
A légkör földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Felismerjék a tanulók a légkör anyagait, jelenségeit, folyamatait; – Bemutassák az éghajlatokat, magyarázzák kialakulásuk okait; – Értsék az időjárást, éghajlatot alakító és módosító tényezők szerepét; – Felismerjék az éghajlatváltozások természeti okait, az időjárás- és az éghajlatváltozás időtartambeli különbségeit, valamint következményeik nagyságrendi eltéréseit; – Ismerjék az emberi tevékenységek levegőszennyeződést okozó hatásait és azok következményeit (ózonprobléma, üvegházhatás fokozódása, savas ülepedés, füstköd, éghajlatváltozások).
A víz- és a talajburok földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a tanulók a víz anyagait, a vízburok jelenségeit; – Bemutassák a felszíni víztípusok egymással és a felszín alatti vizekkel való kapcsolatát, a víz körforgását és jelentőségét a mindennapi életben; – Bemutassák a vízburok kapcsolatát a légkörrel, a talajjal és az élővilággal; – Ismerjék a vízgazdálkodás és a vízvédelem szükségességét, az édesvízkészletek veszélyeztetettségét, és tudjanak védelmük lehetőségeiről; – Felismerjék a talaj ökológiai jelentőségét, a társadalom felelősségét az állapotukban.

Témakörök	Célok és feladatok
3. A földrajzi övezetesség	<ul style="list-style-type: none"> – Értelmezzék a tanulók az éghajlati övezetesség kialakulásának okait, valamint kapcsolatát az élővilággal, a talajjal, a vízrajzi jellemzőkkel és a felszínnel; – Ismerjék a természetföldrajzi övezetesség összefüggéseit a népesség, a települések, a társadalmi-gazdasági tevékenységek elhelyezkedésével, a környezet állapotával; – Bemutassák komplexen a földrajzi övezetességi rendszert, valamint övezeteinek, öveinek és területeinek földrajzi-környezeti jellemzőit.
4. Népesség- és településföldrajz	<ul style="list-style-type: none"> – Bemutassák a tanulók, hogy hogyan befolyásolják a természetföldrajzi adottságok a társadalom és az egyének életét; – Ismerjék, hogy az eltérő természetföldrajzi környezetben élő emberek mely természeti erőforrásokat hogyan hasznosítják, miben és miért más a kapcsolatuk a környezettel; – Lássák összefüggéseikben a népesedés tendenciáit és fő problémáit; – Ismerjék a különféle népességmozgásokat, értsék az okait; – Ismerjék a települések fejlődésének folyamatát és azok környezeti következményeit.
5. A világgazdaság és működése	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a tanulók a gazdasági élet területi szerveződését, összefüggéseit és következményeit, valamint a munkaerő-, az információ- és a tőkeáramlás, a kereskedelem, a közlekedés és az idegenforgalom kapcsolatait. Eligazodjanak a tőke, a pénz világában; – Ismerjék a gazdasági-pénzügyi folyamatok nemzetgazdaságokra és a világgazdaságra gyakorolt hatásait. Felismerjék a Magyarországot érintő nemzetközi munkaerő-vándorlási, pénzmozgási és környezetgazdálkodási folyamatokat a mindennapokban; – Legyen áttekintésük a termelés és a fogyasztás időben változó kapcsolatairól; – Ismerjék a termelés és a fogyasztás környezetkárosító hatásainak főbb mérséklési módjait, a jövő energiagazdálkodási, föld- és területhasznosítási elveit és módszereit.

12. évfolyam

Témakörök	Célok és feladatok
1. Egyedi szerepkörű országcsoporthoz, országok Európán kívül	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a tanulók a világgazdasági központok és peremterületek szerepét, kapcsolatukat, az eltérő fejlettségű országcsoporthoz térbeli rendjét és időbeli változását; – Ismerjék, hogyan határozzák meg a természeti feltételek és gazdasági körülmények az emberek életmódját, az országok gazdasági helyzetét a földrészek tipikus tájain, jellegzetes országaiban; – Tudják alkalmazni a gazdasági és társadalmi fejlettségi mutatókat; – Megismerjék a különböző fejlettségű országcsoporthoz főbb társadalmi, gazdasági jellemzőit és környezeti problémáit, azok kezelésének példáit. Bemutassák a függőség kapcsolatrendszerét eltérő jellegű országcsoporthoz érintő példákon keresztül; – Értsék a fejlettségkülönbségből adódó előnyöket és hátrányokat; – Felismerjék a helyi, a regionális és a globális gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok kapcsolatát, tendenciáit, értsék egyidőben való jelenlétük szükségszerűségét; – Bemutassák az egyes földrészekben, országcsoporthoz és országokban jellemző természeti és társadalmi kölcsönhatásokat, általános, regionális és helyi sajátosságokat, valamint a különböző országcsoporthoz, országok egymásra utaltságát.

Témakörök	Célok és feladatok
2. Európa, részeinek és néhány országának földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Alkalmazzák általános természet- és társadalomföldrajzi ismereteiket Európa és részeinek, tájainak, országainak bemutatásakor; – Ismerjék az eltérő földrajzi adottságú kontinensrészek közös és egyedi jellemzőit, a különböző kultúrájú népek keveredésének következményeit, az előregedő társadalom, a túltermelés és a társadalom környezet-átalakító tevékenységének következményeit; – Bemutassák példákban az egyidőben létező egyesülési és elkülönülési törekvéseket, az európai integrációs folyamatot. Mélyüljön Európa-tudatuk; – Ismerjék az országok népességi és termelési jellemzőinek méreteit, egymáshoz való viszonyukat, nagyságrendjüket; – Legyenek tájékozottak a környezet állapotának javítására tett európai kezdeményezésekben, hogy megértsék, miként járulhatnak hozzá a regionális cselekedetek a globális problémák kezeléséhez.
3. Hazánk földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Bemutassák a tanulók hazánk természeti adottságait, társadalmi-gazdasági jellemzőit; – Ismerjék a természeti tényezők hatásait a Kárpát-medencei népek elhelyezkedésében, hagyományaikban, településeikben, gazdasági életükben, bemutassák azok földrajzi összefüggéseit; – Eligazodjanak Magyarország jelenlegi társadalmi-gazdasági eseményeiben. Értelmezzék hazánk nemzetközi és regionális kapcsolatépítési törekvéseinek okait, és bemutassák annak fő irányait; – Bemutassák a környezet állapotának javítása érdekében tett hazai és nemzetközi intézkedéseket; – Ismereteiken keresztül erősödjön kötődésük a hazai tájhoz, a magyar néphez, természeti és társadalmi értékeihez, mélyüljön nemzettudatuk.
4. A Föld globális problémái	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék az emberiség fő globális problémáit, azok okait és lehetséges megoldásait; – Lássák, hogy az emberiség hogyan alakította át környezetét társadalmi-gazdasági tevékenysége során, amivel a természeti környezetet és saját létét is veszélyezteti; – Érzékeljék a fogyasztói társadalom szerepét a globális gondok létrejöttében; – Ismerjék a környezet védelmét szolgáló állampolgári kötelességeket és jogokat; – A tanulók a környezetükért tenni akaró és tudó felnőttekké válnak.

5.1.2. Az emelt szintű érettségi vizsgára felkészítő tartalmi egységek céljai és feladatai

11. évfolyam

Témakörök	Célok és feladatok
1. Térképi ismeretek, kozmikus környezetünk	<ul style="list-style-type: none"> – Mélyüljön a tanulók tájékozódási képessége különböző méretarányú, jelrendszerű, tematikájú térképeken, földgömbökön, valamint térképek segítségével. Tudjanak példákat hozni a különféle ábrázolású térképek alkalmazási lehetőségeire; – Ismerjék a Naprendszer felépítését és égitestünk kozmikus környezetben elfoglalt helyét, helyzetét, mozgásait és azok földi következményeit; – Legyenek helyes képzeteik a csillagászati nagyságrendekről, a csillagászati és a földi környezet elemeinek méretbeli különbségeiről; – Alkalmazzák ismereteiket az időszámítás csillagászati alapjairól és felhasználási lehetőségeiről, tudjanak ezzel kapcsolatos számítási feladatokat megoldani; – Ismerjék az űrkutatás, a távérzékelés szerepét a Naprendszer és a Föld megismerésében, a mindennapi életben.

Témakörök	Célok és feladatok
2. Jelenségek, folyamatok és összefüggések a geoszférákban	<ul style="list-style-type: none"> – Biztonsággal tudják elhelyezni a tanulók a földtörténet legfőbb eseményeit az időben; – Ismerjék és értsék a környezetben előforduló legfőbb anyagok alapvető tulajdonságait; – Ismerjék a Föld szféráinak jellemzőit, értsék mozgásjelenségeik okait, összefüggéseit, és tudják bizonyítani a következményeiket; – Tudják magyarázni a geoszférákban zajló legfőbb folyamatokat, valamint az egymással és a társadalmi-gazdasági élettel való kapcsolataikat. Vegyék észre a természeti környezetben lezajlott változásokban a természeti folyamatok, a társadalom szerepét; – Értsék a szférák veszélyeztetettségének okait, ismerjék védelmük elveit, lehetőségeit; – Bizonyítsák felelősségüket a felszín, a talaj-, a levegő-, a vízburok és a bioszféra környezeti állapotában.
A kőzetburok földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a tanulók a leggyakoribb ásványokat, kőzeteket, nyersanyagokat és energiahordozókat, legyenek tisztában kialakulásuk okaival és gyakorlati jelentőségükkel; – Ismerjék az ásványkincsek előfordulása és a földtani szerkezet kapcsolatát; – Bizonyítsák a belső és a külső erők hatásait, a külső erők pusztító és építő munkájának dialektikáját a felszínformák kialakulásában. Értelmezzék a felszín folytonos változását, bemutassák annak természeti és társadalmi okait, következményeit; – Érzékeltessék például a felszín változási folyamatainak időtartamát és különbségeit.
A légkör földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Felismerjék a tanulók a légkör anyagait, bemutassák jelenségeit, folyamatait; – Bemutassák az éghajlatokat, magyarázzák kialakulásuk okait; – Bizonyítsák példákban az időjárást, éghajlatot alakító és módosító tényezők szerepét; – Értsék az éghajlatváltozások természeti okait, ismerjék az időjárás- és az éghajlatváltozás időtartambeli különbségeit, valamint következményeik nagyságrendi eltéréseit; – Ismerjék az emberi tevékenységek következményeit a levegő tulajdonságainak, folyamatainak megváltozásában (ózonprobléma, üvegházhatás fokozódása, savas ülepedés, füstköd, éghajlatváltozások), és hozzanak példákat mérséklésük lehetőségeire.
A víz- és a talajburok földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a tanulók a víz anyagait, azok tulajdonságait, a vízburok (szárazföldi vizek és a világtenger) főbb jelenségeit; – Bemutassák a felszíni víztípusok egymással és a felszín alatti vizekkel való kapcsolatát, a víz körforgását, valamint ezek jelentőségét a mindennapi életben; – Bizonyítsák a vízburok kapcsolatát a légkörrel, a talajjal, az élővilággal; – Értsék a vízgazdálkodás és a vízvédelem szükségességét, az édesvízkészletek veszélyeztetettségét, és tudjanak példákat mondani védelmük lehetőségeire; – Ismerjék az óceánok, a tengerek veszélyeztetett régióit, védelmük elveit, gyakorlatát; – Értsék a talaj ökológiai jelentőségét, a társadalom felelősségét az állapotukban.
3. A földrajzi övezetesség	<ul style="list-style-type: none"> – Értelmezzék a tanulók az éghajlati övezetesség kialakulásának okait, bemutassák kapcsolatát a többi természetföldrajzi elemmel. Ismerjék az egyes övek, területek jellemző természeti erőforrásait, és bemutassák azok hasznosítását; – Bemutassák a természetföldrajzi övezetesség összefüggését a népesség, a települések, a társadalmi-gazdasági tevékenységek elhelyezkedésével, a környezet állapotával; – Összevevessék a vízszintes és a függőleges földrajzi övezetességi rendszer kialakulását; – Értelmezzék komplexen a földrajzi övezetességi rendszert, bemutassák övezeteinek, öveinek és területeinek földrajzi-környezeti jellemzőit.
4. Eltérő szerepkörű országcsoportok, országok Európán kívül	<ul style="list-style-type: none"> – Igazolják a tanulók, hogyan határozzák meg az emberek életmódját a természeti feltételek a földrészeken, azok tipikus tájain, jellegzetes országaiban; – Értelmezzék az egyes földrészek, országcsoportok és országok természeti és társadalmi kölcsönhatásait, általános, regionális és helyi sajátosságait, valamint a különböző országcsoportok, országok egymásrataltságot; – Értsék, hogyan hatnak a társadalmi-gazdasági élet eseményei az országok fejlődésére; – Bemutassák példákkal, hogy a természeti és gazdasági körülmények, hagyományok hogyan határozzák meg a népek gondolkodását, az országok gazdasági helyzetét; – Igazolják példákkal, hogy az emberiség jelentősen átalakította környezetét társadalmi-gazdasági tevékenysége során, így már saját létét is veszélyezteti.

Témakörök	Célok és feladatok
5. Európa, részeinek és néhány országának földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Alkalmazzák általános természet- és társadalomföldrajzi ismereteiket és a földrajzi övezetességről tanultakat Európa és részeinek, tájainak, országainak bemutatásakor; – Ismerjék az eltérő földrajzi adottságú kontinensrészek közös és egyedi jellemzőit; – Ismerjék a különböző származású, kultúrájú népek keveredésének következményeit; – Igazodjanak el földrészünk múltjának társadalmi-gazdasági eseményeiben. Bemutassák az egyidőben létező egyesülési és elkülönülési törekvéseket, az európai integrációs folyamatot, annak földrajzi következményeit. Mélyüljön a tanulók Európa-tudata; – Ismerjék az országok népességi és gazdálkodási jellemző méreteinek nagyságrendjét; – Bizonyítsák példákon keresztül az előregedő társadalom, a túltermelés és a társadalom nagymérvű környezet-átalakító tevékenységének következményeit; – Legyenek tájékozottak a környezet állapotának javítása érdekében tett európai kezdeményezésekben, hogy megértsék, a regionális cselekedetek miként járulhatnak hozzá a globális problémák kezeléséhez.

12. évfolyam

Témakörök	Célok és feladatok
1. Közép-Európa és országainak földrajzi összefüggései	<ul style="list-style-type: none"> – Bemutassák a tanulók a viszonylagos gazdasági fejlődést meghatározó szerepét, a fekvés időben változó társadalmi-gazdasági jelentőségét; – Ismerjék a nyersanyagban való gazdagság és szegénység függőséget okozó hatását; – Ismerjék a történelmi és politikai változások főbb társadalmi-gazdasági hatásait; – Ismerjék európai összefüggésekben hazánk közvetlen környezetét, a közép-európai országok hazánkkal való kapcsolatait; – Fejlődjön a tanulók közép-európai regionális tudata.
2. A Kárpát-medence földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a Kárpát-medencevidék földtani és természetföldrajzi fejlődéstörténetét; – Bemutassák a medence-jelleg közvetlen és közvetett földrajzi következményeit; – Ismerjék az ember életmódját meghatározó feltételeket, a természeti tényezők hatásait a Kárpát-medencei népek elhelyezkedésében, hagyományaikban, településeikben, gazdasági életükben, értelmezzék azok földrajzi összefüggéseit; – Mutassanak be példákat a természet- és társadalomföldrajzi helyzet felhasználására; – Lássák, hogyan alakította át a társadalom a táj természetes képét, ezzel milyen előnyökhöz jutott, és milyen károsodásokat okozott.
3. Magyarország általános földrajzi-környezeti folyamatai, összefüggései	<ul style="list-style-type: none"> – Bemutassák a tanulók hazánk természeti adottságait, társadalmi-gazdasági jellemzőit; – Eligazodjanak hazánk múltjának és jelenének társadalmi-gazdasági eseményeiben; – Értsék Magyarország időben változó nemzetközi és regionális kapcsolatépítési törekvéseinek okait, és bemutassák azok fő irányait; – Bemutassák a környezeti állapot javítása érdekében tett hazai és nemzetközi intézkedéseket; – Ismereteiken keresztül erősödjön kötődésük a hazai tájhoz, a magyar néphez, természeti és társadalmi értékeihez, mélyüljön nemzettudatuk.
4. Magyarország tájtípusainak, régióinak természet- és társadalomföldrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Bemutassák a tanulók, hogy milyen életfeltételeket kínálnak a hazai alföldi, dombosági és hegyvidéki tájak; – Lássák a mezőgazdasági tevékenységek, a településtípusok, az infrastruktúra történelmileg szoros kapcsolatát, és megértsék egymástól való elszakadásuk okait; – Ismerjék az iparágak megtelepedésének és telepítésének időben változó okait; – Bemutassák a gazdasági ágak közötti kapcsolatokat példákon keresztül; – Értsék a gazdasági fejlődés területfejlesztő hatásait. Ismerjék a fejlesztésből kihagyott területek, települések ellehetetlenülési folyamatát. Értelmezzék az országon belüli viszonylagos fekvés területi különbségeket előidéző hatásait példákon keresztül; – Bizonyítsák a főváros természeti, gazdasági, kulturális értékeit, szerepét az országban; – Lássák régiójuk földrajzi jellegzetességeit, országon belüli helyzetét, kapcsolatait.

Témakörök	Célok és feladatok
5. A Föld népesedési és településföldrajzi folyamatai	<ul style="list-style-type: none"> – Lássák összefüggéseikben a tanulók a népesedés tendenciáit és fő problémáit; – Bemutassák a tanulók, hogy hogyan befolyásolják a természetföldrajzi adottságok a társadalom és az egyének életét, magyarázzák, hogy miben és miért különbözik az eltérő természetföldrajzi környezetben élő emberek környezettel való kapcsolata; – Ismerjék a különféle népességmozgásokat, értsék hasonló és eltérő okaikat; – Ismerjék a Föld nagy kulturális régióit, a kultúrák egymásra hatását, a jellegzetes kulturális ellentétek gyökereit; – Értelmezzék a települések fejlődésének folyamatát és környezeti következményeit.
6. A világgazdaság működése	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a gazdasági élet területi szerveződését, összefüggéseit és következményeit; – Bemutassák konkrét példákban a munkaerő-, az információ- és a tőkeáramlás, a kereskedelem, a közlekedés és az idegenforgalom, valamint a termelés és a fogyasztás időben változó kapcsolatait; – Eligazodjanak a tőke, a pénz világában. Felismerjék a gazdasági-pénzügyi folyamatok nemzetgazdaságokra és világgazdaságra gyakorolt hatásait a köznapi történetekben; – Ismerjék a Magyarországot érintő nemzetközi munkaerő-vándorlási, pénzügyi és környezetgazdálkodási folyamatokat; – Ismerjék a termelés és a fogyasztás környezetkárosító hatásának főbb mérséklési módjait, a jövő energiagazdálkodási, föld- és területhasznosítási elveit és módszereit.
7. A Föld globális válságproblémái	<ul style="list-style-type: none"> – Ismerjék a tanulók az emberiség társadalmi, gazdasági és környezeti globális problémáit, értsék azok okait és tudjanak példákat mondani lehetséges megoldásaikra; – Bemutassák, hogy az emberiség hogyan alakította át környezetét társadalmi-gazdasági tevékenysége során, amivel a természeti környezetet és saját létét is veszélyezteti; – Lássák a termelés és a fogyasztás ellentmondásait, a fogyasztói társadalom szerepét a globális gondok létrejöttében; – Ismerjék a környezet védelmét szolgáló állampolgári kötelezettségeket és jogokat; – A tanulók a környezetükért tenni akaró és tudó felnőttekké válnak.

5.2. A tartalmi egységekkel kapcsolatos fejlesztési feladatok a 11–12. évfolyamon

5.2.1. A középszintű érettségi vizsgára felkészítő tartalmi egységek fejlesztési feladatai

A sikeres középszintű érettségi vizsga teljesítéséhez az alábbi kompetenciák mélyítése szükséges:

- A földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók használata, a különböző céloknak megfelelő információk kiválasztása képzés szinten, feldolgozása, értelmezése jártasság szintjén;
- Különböző műfajú és tartalmú térképeken közölt információk leolvasása, értelmezése;
- A témához kapcsolódó körvonalas térképi feladatok megoldása a követelményrendszerben felsorolt topográfiai névanyag felhasználásával;
- Az ismeretanyag alapvető összefüggéseinek felismerése, bemutatása példákon keresztül;
- A földrajzi-környezeti ismeretek alkalmazása a mindennapokban tapasztalható természeti, társadalmi-gazdasági, környezeti jelenségek, folyamatok magyarázatában, értelmezésében;
- Földrajzi-környezeti tartalmú információkkal kapcsolatos egyszerű vázlatrajzok és térkép-vázlatok készítése, folyamatábrák, keresztmetszeti rajzok elemzése;
- Egyszerű gyakorlati és alapvető számítási feladatok megoldása, eredményének értelmezése;
- Szövegalkotásos és szövegértéses feladatok végzése a témához kapcsolódóan;
- A földrajzi-környezeti szemlélet és gondolkodásmód alkalmazása feladatmegoldások, szóbeli és írásbeli témakifejtések során;
- Együttműködés csoportmunkában közvetett tanári irányítással.

11. évfolyam

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
1. Térképi ismeretek, kozmikus környezetünk	<ul style="list-style-type: none"> – Légi- és űrfelvételek önálló azonosítása térképvázlattal, térképpel, és információ-tartalmuk összehasonlítása a térképről szerzett ismeretekkel közvetlen tanári irányítással; – A műholdfelvételek gyakorlati felhasználásával kapcsolatos példák gyűjtése; – Térképpel kapcsolatos számítási, mérési és helymeghatározási, egyszerű helyi- és zónaidő számítási feladatok gyakorlása; – A bolygótípusok összehasonlítása, a hasonlóságok és a különbségek megállapítása adatok, adatsorok összevetésével, elemzésével; – A látszólagos és a valós mozgás értelmezése, összevetése a napi tapasztalatokkal; – A keringés és a forgás folyamatának, nevezetes időpontjainak, helyzeteinek modellezése, ábrák elemzése, összefüggések leolvasása és következtetések levonása azokból; – A nap- és holdfogyatkozások bemutatása megfigyelési tapasztalatok és ábrák alapján.
2. Jelenségek és folyamatok a geoszférákban A kőzetburok földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – A földtörténet és a történelmi események időtartambeli különbségeinek érzékelte-tése. A földtörténeti folyamatok időrendbe állítása; – A Föld belső fizikai jellemzőinek bemutatása adatsorok segítségével; – Példák gyűjtése térképekről az egyes idők és időszakok különböző képződményeire; – A kőzetlemez és a vulkántípusok megnevezése, csoportosítása térkép segítségével; – Ábrák értelmezése és vázlatrajz készítése a Föld és kőzetburkának szerkezetéről; – A nagyszerkezeti egységek és típusainak, formáinak felismerése, jellemzése képek, ábrák alapján, elhelyezésük körvonalas térképen, gazdasági jelentőségük bemutatása; – A kőzetlemez-mozgások típusainak, következményeinek összehasonlítása példákban; – Példák felsorolása a vulkánosság, a vulkáni utóműködés gazdasági hasznosítására; – A kőzetlemez-mozgások és a hegységképződés, a vulkánosság, a földrengés össze-függéseink bemutatása. A hegységképződés értelmezése, a gyűrt- és a röghégségek formakincsének összehasonlítása képek, ábrák, modellek és leírások alapján; – A felszínformák felismerése a valóságban, képeken, ábrákon, modelleken, és mo-dellezésük terepasztalon, csoportosításuk különféle szempontok szerint; – Az ásványok és a kőzetek vizsgálata, felismerése, jellemzése, csoportosítása; – Tájleírás készítése különböző felszínformájú tájakról képi információk alapján.
A légkör földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Hőmérsékleti, légnyomási, szél-, csapadék-, levegőszennyezettségi és időjárási helyzet térképek elemzése, és tartalmuk kapcsolatainak bemutatása; – Ábraelemzés a légkör szerkezeti felépítéséről, a felhő- és csapadékképződésről; – A szél által kialakított felszínformák felismerése a valóságban, képeken és ábrákon; – Légköri képződmények felismerése időjárási térképeken és műholdfelvételeken; – A légkör összetételét és annak változását bemutató adatsorok összehasonlító elem-zése; – Középhőmérséklet és hőingadozás számítási feladatok; – Időjárás-jelentés értelmezése közvetett tanári irányítással csoportmunkában; – A levegőszennyezés és következményeinek bemutatása szemelvények, cikkek, hír-anyagok segítségével önállóan. Az éghajlati elemek összefüggéseinek, valamint az időjárás-jelentés és az időjárás-előrejelzés gazdasági jelentőségének bizonyítása; – Éghajlati elemek adatainak grafikus ábrázolása, éghajlati diagram szerkesztése; – Vázlatrajz készítése tanári irányítással a levegő felmelegedéséről, az azt módosító tényezőkről, az üvegházhatásról és az általános légkörzés rendszeréről; – Rajzos magyarázat készítése a ciklon és az anticiklon, az időjárási frontok, a mér-sékelt és a forró övezeti monszun kialakulásáról, az állandó szélrendszerek jellem-zőiről, a ciklonok és az anticiklonok szerepéről az időjárás alakulásában.

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A víz- és a talajburok földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – A tengeráramlások kialakulásának magyarázata térképvázlat, a tenger sótartalom-változásának, a talajtípusok elterjedésének bemutatása tematikus térképek alapján; – A tengeráramlások éghajlat-módosító hatásának, a vízvédelem és a vízzel való takarékoság szükségességének, a talaj gazdasági jelentőségének bizonyítása szemelvények, adatok, éghajlati diagramok és tematikus térképek alapján; – A folyók és a tenger által kialakított felszínformák, a karsztformák, a főbb talajtípusok felismerése képeken, ábrákon, egyszerű metszetrajzokon és modelleken; – A tengerjárás okainak, valamint a folyók munkavégző képességének bemutatása a földrajzi fekvéssel, domborzattal, éghajlattal való összefüggésben ábrák segítségével; – A felszín alatti vizek jellemzése és különböző szempontú rendszerezése; – A világtenger, a tótipusok, a felszíni és a felszín alatti vizek hasznosítási lehetőségeinek, a tengerjárás természeti és társadalmi-gazdasági következményeinek, az emberi tevékenységnek a vizek és a talaj minőségére gyakorolt hatásainak, valamint a talajpusztulás előidézőinek, a talajvédelem módjainak bemutatása konkrét példákon; – Az árvíz- és a belvízvédelem feladatainak bemutatása hazai példákon; – Egyszerű vízhozam-számítási feladatok megoldása; – Véleményütköztetés vitában a vízerőművek építésének előnyeiről és hátrányairól.
3. A földrajzi övezetesség	<ul style="list-style-type: none"> – A szoláris éghajlati övezetek bemutatása magyarázó ábrán; – A szoláris és a valós éghajlati övezetek elhelyezkedésének, a vízszintes és a függőleges övezetesség rendszerének összehasonlítása, valamint a vízszintes földrajzi övezetesség elemei egymásra épülésének értelmezése tematikus térképek, magyarázó és keresztmetszeti ábrák elemzésével; – Az övezetek, övek és területek jellemzőinek felismerése és bemutatása tematikus térképek, képek, szemelvények feldolgozásával követett tanári irányítással; – Éghajlatok felismerése diagramok alapján, és összehasonlító elemzésük; – A forró, a mérsékelt és a hideg övezetben érvényesülő földrajzi-környezeti törvényszerűségek bemutatása projekt munkában; – Tájéleírás készítése az övezetek tipikus tájairól. Az övezetekben jellemző életmódok, gazdálkodás bemutatása, terméklisták összeállítása; – Kiselőadás az övezet környezeti problémáiról és azok megoldási lehetőségeiről.
4. Népeség- és településföldrajz	<ul style="list-style-type: none"> – Népeséggel kapcsolatos tematikus térképek összehasonlító elemzése; – A várostípusok és a városszerkezet jellemzőinek felismerése ábrákon, képeken, leírásokban, térképvázlatokon; – A demográfiai folyamatokkal, a településtípusok szerepének változásaival kapcsolatos ábrák, adatsorok, diagramok, valamint a népesség számával és összetételével kapcsolatos szemelvények, cikkek elemzése, számítási feladatok megoldása; – A népesség és a települések csoportosítása különböző szempontok szerint; – A városodás és a városiasodás folyamatának összehasonlítása. Példák gyűjtése eltérő szerepkörű falvakra, városokra, továbbá a város és vonzáskörzete kapcsolatára; – Település tervezése és modellezése földrajzi szempontok szerint tanári irányítással; – Kiselőadás, gyűjtőmunkát követő véleményütköztetés vitában a települések átalakuló szerepéről, a nagyvárosi élet előnyeiről és hátrányairól.

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
5. A világgazdaság és működése	<ul style="list-style-type: none"> – A gazdasági fejlettség területi különbségeinek, a világkereskedelem fő irányainak, az áruszerkezet átalakulásának, a gazdasági ágak jelentőségének bemutatása és bizonyítása adatsorok, tematikus térképek elemzésével; – Ipari és élelmiszertermelő körzetek megnevezése, jellemzése térkép segítségével; – Vázlat készítése a gazdaság ágazati felépítésének, a világgazdaság fő összetevőinek és működésének bemutatására; – A telepítő tényezők csoportosítása, szerepük történeti változásának bemutatása gazdasági ágak és körzetek, régiók példáján. Az élelmiszertermelés övenként, területenként eltérő lehetőségeinek, a mezőgazdasági termelés módjainak összehasonlítása; – A globalizáció és a világkereskedelem jellegzetességeinek, következményeinek, a multinacionális vállalatok működésének, valamint az inflációt csökkentő és növelő tényezők bemutatása; – Az egyes gazdasági tevékenységek által okozott környezeti problémák bemutatása konkrét példákon csoportmunkában; – Kiselőadás tartása a táplálkozási szokásokról a vallás, a társadalmi hagyományok és az életmód szerepéről, az ipar környezetet károsító hatásairól; – Véleményütköztetés vitában a globalizáció előnyeiről és hátrányairól; a környezet-kímélő gazdálkodás lehetőségeiről.

12. évfolyam

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
1. Egyedi szerepkörű országcsoportok, országok Európán kívül	<ul style="list-style-type: none"> – A világgazdaság vezető és peremhelyzetben lévő országainak leolvasása térképről, bejelölésük körvonalas térképbe; – A világgazdasági pólusok szerepének és a különböző szerepkörű országcsoportok társadalmi-gazdasági sajátosságainak bemutatása adatsorok, diagramok segítségével; – A centrum- és a periféria-országok jellemzőinek összehasonlítása adatsorok, tematikus térképek és szemelvények alapján; – Önálló gyűjtőmunka az egyedi szerepkörök típusaira és jellemzőik bemutatására.
2. Európa, részeinek és néhány országának földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Észak-, Dél-, Nyugat-, Kelet-, Közép-Európa, valamint a kiemelt országaik gazdasági és idegenforgalmi központjainak, magyar vonatkozású városainak leolvasása térképekről, bejelölésük körvonalas térképbe; – Tematikus térképek összehasonlító elemzése a geológiai szerkezet és az ásványkincs-előfordulások közötti összefüggések, az ipar és a mezőgazdaság területi elhelyezkedésének, a területi fejlettségekülönbségek és okaik bemutatására; – Éghajlatok felismerése diagramok alapján, különbségeik leolvasása és jellemzésük; – Ábraelemzés az európai integrációs folyamatról, a hagyományos iparvidékek telepítő tényezőivel, a földrajzi környezet gazdasági életben betöltött szerepével kapcsolatban; – Adatsorok, diagramok elemzése, CD-ROM-ok információtartalmának értelmezése, feldolgozása az országok gazdasági teljesítményeinek összehasonlítására, az Európai Unióban betöltött szerepük érzékeltetésére közvetett tanári irányítással; – Forráselemzés, esettanulmány a hagyományos ipar területi változásaival kapcsolatban; – Tények összegyűjtése Európa gazdasági megosztottságával kapcsolatban, és a tényekből érvek megfogalmazása állítások alátámasztására.

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
3. Hazánk földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Kárpát-medencei földtani képződmények térképi elhelyezése; – A hazai nagyterek és nagyrégiók földrajzi jellemzőinek leolvasása domborzati és tematikus térképekről; – Éghajlati, termőhelyi, termelési, kereskedelmi, idegenforgalmi és környezeti tematikus térképek olvasása, tartalmuk közötti kapcsolatok kifejtése és magyarázata; – Tényleolvasás kortáblázatból. Adatsorok, diagramok leolvasása, értelmezése éghajlattal, népességszámmal, nemzetiségi összetétellel, gazdasági fejlettséggel kapcsolatban. A tények között lévő összefüggések megállapítása; – A magyar gazdaság Európában és a világban elfoglalt helyének bemutatása gazdasági mutatók összehasonlítása alapján; – Földtörténeti folyamatokat, település szerkezetet bemutató ábrák elemzése; – Képfelismerés a tájak, a nagyrégiók és a főváros földrajzi jellegzetességeiről; – Környezeti állapot értékelése tematikus térképekről, légi- és űrfelvételekről, egyéb képekről, adatsorokból szerzett információk alapján; – A nagyvárosokban jellemző környezeti ártalmak összegyűjtése forráselemzés alapján; – Adat- és tényanyaggyűjtés a környezet védelmére tett magyarországi intézkedésekről; – Aktuális tények gyűjtése tömegkommunikációs forrásokból, azok magyarázata; – Az egyes táj típusok földrajzi jellemzőinek összehasonlítása magyarázó rajzok, keresztmetszeti ábrák készítésével; – Kőzetek rendszerezése előfordulásuk és hasznosításuk szerint; – Az egyes iparágakkal kapcsolatos magyar termékek, a mezőgazdasági és élelmiszeripari hungarikumok listájának összeállítása.
4. A Föld globális problémái	<ul style="list-style-type: none"> – A termelés és a fogyasztás területi ellentmondásainak bemutatása adatsorok, diagramok és tematikus térképek elemzésével; – Az életminőség jellemzésére alkalmas mutatók gyűjtése és értékelése, a területi különbségek bemutatása; – A népesedési gondokkal kapcsolatos szemelvények gyűjtése és elemzése; – A globális válságproblémák felismerése hírekben, jelenségekben; – Példák gyűjtése és esetelemzés a globális válságproblémák lehetséges megoldásaira, a nemzetközi összefogás szükségességére; – Kiselőadás a nemzetközi szervezetekről és fő tevékenységeikről.

5.2.2. Az emelt szintű érettségi vizsgára felkészítő tartalmi egységek fejlesztési feladatai

A sikeres emelt szintű érettségi vizsga teljesítéséhez az alábbi kompetenciák mélyítése szükséges:

- A földrajzi-környezeti tartalmú elsődleges, másodlagos és összetett információhordozók önálló használata. A különböző célokhoz megfelelő információk és aktuális hírek kiválasztása képesség szinten, feldolgozása és értelmezése készség szinten;
- Különböző műfajú, tartalmú, méretarányú térképeken közölt információk önálló leolvasása és értelmezése;
- A témához kapcsolódó körvonalas térképi feladatok megoldása az érettségi követelményrendszerben felsorolt topográfiai névanyag felhasználásával;
- Az ismeretanyag alapvető összefüggéseinek bemutatása és értelmezése példákon keresztül;
- A földrajzi-környezeti ismeretek alkalmazása a mindennapokban tapasztalható természeti, társadalmi-gazdasági, környezeti jelenségek, folyamatok magyarázatában, értelmezésében;
- Földrajzi-környezeti tartalmú információkkal kapcsolatban egyszerű vázlatrajzok és térképvázlatok, folyamatábrák, keresztmetszeti rajzok készítése és elemzése önállóan;
- Egyszerű gyakorlati és alapvető számítási feladatok elvégzése, az eredmények értelmezése;
- Szövegértéses, szövegalkotásos, valamint az ismeretek rendszerezését, az összefüggések bizonyítását igénylő feladatok megoldása készségszinten;
- A földrajzi-környezeti szemlélet és gondolkodásmód alkalmazása feladatmegoldások, szóbeli és írásbeli témakifejtések során;
- Önálló együttműködés csoport- és projekt munkában.

11. évfolyam

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
1. Térképi ismeretek, kozmikus környezetünk	<ul style="list-style-type: none"> – Példák gyűjtése különböző méretarányú, ábrázolású, és más célból készült térképekre; – Logikai térképolvasási feladatok megoldása. Metszetkészítés szintvonalas térképről; – A térképpel való eligazodás gyakorlása a valóságban; – Térképpel kapcsolatos számítási, mérési és helymeghatározási feladatok végzése, alkalmazása a gyakorlatban; – Légi- és űrfelvételek azonosítása térképvázlattal, térképpel, és információtartalmuk önálló összehasonlítása a térképről szerzett ismeretekkel; – A műholdfelvételek gyakorlati felhasználásával kapcsolatos példák gyűjtése; – A bolygótipusok, valamint a Föld és a Hold összehasonlítása, a hasonlóságok és a különbségek megállapítása adatok, adatsorok összevetésével, elemzésével; – A látszólagos és a valós mozgás értelmezése, összevetése a tapasztalatokkal; – A keringés és a forgás folyamatának, nevezetes időpontjainak, helyzeteinek modellezése, ábrák elemzése, összefüggések leolvasása és következtetések levonása azokból; – A nap- és holdfogyatkozások bemutatása megfigyelési tapasztalatok és ábrák alapján, valamint magyarázórajz készítése a fogyatkozásokról és a holdfázisokról; – Egyszerű helyi- és zónaidő számítási feladatok gyakorlása.
2. Jelenségek és folyamatok a geoszférákban A kőzetburok földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Eligazodás a földtörténet időegységeiben, eseményeiben földtörténeti táblázat és folyamatábrák alapján. A földtörténeti folyamatok, események időrendbe állítása; – A nagyszerkezeti egységek felismerése tematikus térképeken. A kéregszerkezet és az ásványkincs-előfordulás közti kapcsolat bizonyítása tematikus térképek segítségével; – Az őskontinensek és a kőzetlemezek mozgása, a vulkánosság, a földrengés, a hegységképződés, a nagyszerkezeti egységek földtörténeti fejlődésének, a vulkánosság és az ércképződés kapcsolatának bemutatása folyamatábrákkal és tematikus térképekkel; – Ásványok és kőzetek vizsgálata, felismerése, jellemzése és csoportosítása; – A Föld belső fizikai jellemzőinek bemutatása adatsorok és ábrák segítségével; – Vázlatrajzkészítés a Föld és a kőzetburok szerkezetéről, a lemezek felépítéséről és mozgástípusairól, a hegységképződés szakaszairól, a kőzetanyagok körforgásáról; – A földmágnesség tájékozódási, a geotermikus gradiens, a vulkánosság, a vulkáni utóműködés és a nagyszerkezeti egységek gazdasági jelentőségének bemutatása; – Az ásványok és a kőzetek felhasználási lehetőségeinek bemutatása példák alapján; – Tájéleírás készítése különböző felszínformájú tájakról a valóság és képek alapján; – Példák gyűjtése a földrajzi övezetekben jellemző felszínformálódásra, a felszínformákra a kontinensek és hazánk területéről térképek, térképvázlatok felhasználásával; – A kőzetlemezek, a hegységek csoportosítása szerkezetük, magasságuk, formakincsük szerint. A felszínformák és a nagyszerkezeti egységek felismerése, összehasonlítása, jellemzése képek, ábrák, modellek, leírások alapján, modellezésük terepasztalon; – Kiselőadás a földtörténeti kormeghatározás elveiről, a földrengés előrejelzéséről és kísérőjelenségeiről.

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A légkör földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Hőmérsékleti, légnyomási, szél-, csapadék- és időjárási térképek összevető elemzése; – Légköri képződmények felismerése időjárási térképeken és műholdfelvételeken; – Időjárás-jelentés értelmezése, és az alapján egyszerű prognózis készítése; – Éghajlati elemek adatainak grafikus ábrázolása, éghajlati diagram szerkesztése; – Középhőmérséklettel, hőingadozással és vízgőztartalommal kapcsolatos számítási feladatok megoldása; – Éghajlati elemek által kialakított formák felismerése a valóságban, képeken, ábrákon; – A légkör szerkezeti felépítésének, a felhő- és csapadékképződés folyamatának, a monszunszél kialakulásának magyarázata ábraelemzéssel; – Vázlatrajz készítése a levegő felmelegedéséről, az azt módosító tényezőkről, az üvegházhatásról, a levegő lehűléséről, az általános légkörzésről. A ciklon és az anticyklon, a hideg- és a melegfront kialakulásának rajzos magyarázata, az időjárás alakításában betöltött szerepük bemutatása. Magyarázó rajz készítése a monszun szélrendszerekről; – A légszennyezés és következményeinek bemutatása szemelvények segítségével; – A hőmérséklet, a légnyomás, a szél összefüggéseinek, az időjárás-jelentés, előrejelzés gazdasági jelentőségének, az éghajlat gazdaságot befolyásoló szerepének bizonyítása; – Információ gyűjtése az időjárási elemekkel kapcsolatos károkról. Példák gyűjtése a társadalmi eredetű éghajlatváltozások okaira és következményeire, a csapadék és a mezőgazdasági termelés összefüggéseire, a csapadék felszíninformáló hatásaira; – Kiselőadás az ózonréteg veszélyeztetettségéről és annak földi következményeiről, a felhőtípusok időjárással való kapcsolatáról, a nevezetes helyi szelekről és hatásaikról.
A víz- és a talajburok földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – A tengeráramlási rendszerek kialakulásának magyarázata térkép-vázlat, a talajtípusok területi elhelyezkedésének bemutatása tematikus térképek segítségével; – A tengeráramlások éghajlat-módosító hatásának bizonyítása tematikus térképek és éghajlati diagramok alapján. Vízállás-jelentés értelmezése; – A vizek által kialakított felszínformák, a tópusztulási szakaszok, a különböző talajtípusok felismerése és megnevezése a valóságban, képeken és ábrákon; – A légkörzési és a vízközzési rendszer kapcsolatának, a felszín alatti vizek kialakulása és a földtani szerkezet, a kőzetminőség összefüggésének, valamint a folyók munkavégző képességének, a mesterséges tavak kialakítása környezeti következményeinek bemutatása a földrajzi fekvéssel, a domborzattal és az éghajlattal való összefüggésben; – Az éghajlat felszínalakulásban és talajképződésben való szerepének, a talaj gazdasági jelentőségének bizonyítása. A vízvédelem és a vízzel való takarékoság szükségességének bizonyítása szemelvények, adatok, diagramok alapján; – Példák gyűjtése a tengerjárás következményeire, a tenger, a felszíni és a felszín alatti vizek gazdasági hasznosítási lehetőségeire, a vízrendszerekbe való emberi beavatkozás hatásaira, a talajpusztulás okaira, a talaj-, az árvíz- és a belvízvédelem módjaira; – A tengerjárás kialakulásának magyarázata folyamatábra segítségével; – Egyszerű vízhozam-számítási feladatok megoldása; – A vizek különböző szempontú rendszerezése és jellemzése; – Szemelvények, adatok, aktuális hírek értelmezése a témához kapcsolódóan; – Véleményütköztetés vitában a vízerőművek építésének előnyeiről és hátrányairól.

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
3. A földrajzi övezetesség	<ul style="list-style-type: none"> – A szoláris éghajlati övezetek bemutatása magyarázó ábrán; – A szoláris és a valós éghajlati övezetek elhelyezkedésének, a vízszintes és a függőleges övezetesség rendszerének összehasonlítása, valamint a vízszintes földrajzi övezetesség elemei egymásra épülésének értelmezése tematikus térképek, magyarázó és keresztmetszeti ábrák elemzésével csoportmunkában; – Az övezetek, övek és területek jellemzőinek felismerése és bemutatása tematikus térképek, képek, szemelvények feldolgozásával önállóan; – Éghajlatok felismerése diagramok és leírások alapján, összehasonlító elemzésük; – A forró, a mérsékelt és a hideg övezetben érvényesülő földrajzi-környezeti törvényszerűségek, az övezetekben jellemző életmódok, gazdálkodás bemutatása; – Tájéleírás készítése az övezetek tipikus tájairól önállóan; – Kiselőadás az övezetek környezeti problémáiról és azok megoldási lehetőségeiről; – Az ismeretek és képességek ellenőrzésére alkalmas feladatsorok megoldása.
4. Eltérő szerepkörű ország-csoportok, országok Európán kívül	<ul style="list-style-type: none"> – Tényleges és viszonylagos földrajzi fekvés meghatározása a világtérképen, a kontinensek és kontinensrészek térképein, irányított térképi tájékozódási gyakorlatok; – A kontinensek, tájaik, országcsoportjaik és országaik természetföldrajzi jellemzése, a hasonlóságok és a különbségek kiemelése projektmunkában; – A társadalmi, gazdasági adottságok és a környezeti állapot összehasonlító értékelése tematikus térképek, adatsorok, diagramok, képek és cikkek alapján; – Országcsoportok, országok jellemzése és összehasonlítása szempontok alapján; – Séma készítése a földrészek és tipikus tájaik jellegzetességeinek bemutatására; – Vázlatkészítés az országokra, országcsoportokra jellemző társadalmi-gazdasági és környezeti összefüggések érzékeltetésére; – A GDP, a GNP és az életminőségre vonatkozó adatok gyűjtése, összehasonlítása, ábrázolása. Történeti változások, tendenciák megfogalmazása az adatok összevetésével; – Az írásbeli vizsga-feladatlapok topográfiai feladatainak gyakorlása.
5. Európa, részeinek és néhány országának földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Európa kialakulási folyamatának és természetföldrajzi adottságainak bemutatása, valamint összefüggés bizonyítása a geológiai szerkezet és az ásványkincs-előfordulások, a lemeztectonikai folyamatok és a kontinens területének változása között tematikus térképek segítségével; – Az európai és az integráción belüli gazdasági kapcsolatok értelmezésére, területi fejlettségbeli különbségek leolvasása tematikus térképekről és statisztikai adatokból; – Európa szerkezeti, domborzati egységeinek felismerése térképen, ábrákon és képeken; – Európában jellemző éghajlatok felismerése diagramokon és jellemzésük, a közöttük lévő hasonlóságok és különbségek leolvasása; – Ábraelemzés az integrálódási folyamat lényegének, az integráció fokainak bemutatására. Az unió működésének bemutatása CD-ROM információtartalma alapján; – Tények, adatok gyűjtése az Európán belüli társadalmi-gazdasági fejlettségi különbségekre. A különböző adottságú tájak természetföldrajzi jellemzőinek összehasonlítása; – Példák, esetek gyűjtése a médiából a vendégmunkások, a menekültek, a bevándorlók befogadásából származó problémákra, a területi különbségek felszámolásáról; – Rendszerző vázlat készítése Európa földrajzi-környezeti jellemzőiről; – Kiselőadások és esszék készítése az EU mezőgazdasági, területfejlesztési, környezetgazdálkodási törekvéseiről, valamint Észak-, Dél-, Nyugat- és Kelet-Európával kapcsolatos rövid és hosszabb választ igénylő esszé típusú feladatok megoldása.

12. évfolyam

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
1. Közép-Európa és országainak földrajzi összefüggései	<ul style="list-style-type: none"> – Tematikus térképek összehasonlító elemzése a különböző természeti környezet elterülő társadalmi-gazdasági következményeiről önállóan; – A közép-európai országok összehasonlító földrajzi elemzése különféle információforrások felhasználásával közvetett tanári irányítással csoportmunkában; – Közép-Európa sík- és rögvídedei, magashegységei természeti adottságainak önálló összehasonlítása, összehasonlító ábrák készítése tanári irányítással; – Összehasonlító táblázatok és ábrák készítése Közép-Európa sík- és rögvídedei, magashegységei társadalmi-gazdasági lehetőségeinek összehasonlítására; – Az ábra- és képelemzési, valamint a feleletválasztásos feladattípusok gyakorlása Közép-Európa földrajzával kapcsolatban.
2. A Kárpát-medence földrajza	<ul style="list-style-type: none"> – Földrajzi helyzet- és helymeghatározás földgömbön, különböző méretarányú térképeken. Domborzati, szerkezetmorfológiai, éghajlati, nemzetiségi, gazdasági és környezeti térképek önálló és összehasonlító elemzése; – A medencejelleg bizonyítása tematikus térképek segítségével, lista készítése annak előnyös és hátrányos következményeiről; – Érvék gyűjtése a központi fekvés, valamint a tranzithelyzet előnyeiről és hátrányairól; – Internetes forráskeresés csoportmunkában a határokon átnyúló eurorégiókról és a regionális együttműködésekéről a Kárpát-medencében; – Adatsorok elemzése a nemzetiségi összetétellel, gazdasági fejlettséggel kapcsolatban; – Forráselemzéses és szövegértéses feladatok megoldási technikáinak gyakorlása.
3. Magyarország általános földrajzi-környezeti folyamatai, összefüggései	<ul style="list-style-type: none"> – Tényeolvasás kortáblázatból. A földtörténeti folyamatok elhelyezése kortáblázatban; – Kapcsolatok keresése az éghajlati, a vízrajzi, a talaj- és a növényzeti térképről leolvasott tények között. A nemzetgazdasággal kapcsolatos tematikus térképek elemzése; – Környezeti állapot értékelése tematikus térképekről, légi- és űrfelvételekről, egyéb képekről, adatsorokból szerzett információk alapján csoportmunkában; – Adatsor elemzése a nemzetiségi összetétellel, a népsűrűség területi különbségeivel, a településtípusokkal, a gazdasági szerkezetváltással, az élelmiszeripar szerepével, a külkereskedelem áruszerkezetével kapcsolatban. Gazdasági mutatók összehasonlítása a magyar gazdaság Európában, a világban elfoglalt helyének bemutatása érdekében; – A földtörténeti fejlődés lemeztectonikai folyamatainak bemutatása ábraelemzéssel; – Éghajlati, népességi és gazdasági diagramok önálló elemzése; – Hazánk éghajlatának jellemzése megadott szempontok alapján; – Az éghajlati jellemzők vázlatba rendezése (okok – jellemzők – következmények); – Kőzetek vagy fényképük rendszerezése előfordulásuk és hasznosításuk szerint; – Aktuális földrajzi-környezeti tények önálló gyűjtése tömegkommunikációs forrásokból, azok magyarázata közvetett tanári irányítással; – Forrásfeldolgozás a gazdaság területi, szerkezeti átalakulásának eredményeiről, problémáiról, a termelés környezeti hatásairól, a nagyvárosi környezeti ártalmakról; – Esettanulmányok az ipari parkok szerepéről az egyes térségek gazdasági fejlődésében; – Bizonyítás szemelvény alapján a vízszennyezés és az árvízvédelem összefüggéseiről. A népmozgások gazdasági-politikai tényezőkként és a munkanélküliséggel való összefüggésének, a termelés, a feldolgozás és a fogyasztás kapcsolatainak bizonyítása; – Rendszerező vázlat készítése a természeti adottságok és a mezőgazdaság kapcsolatáról, a gazdasági szerkezetváltás következményeiről; – A magyar iparágak legfőbb termékeinek, a mezőgazdasági és élelmiszeripari hungarikumok listájának összeállítása önálló kutatómunka alapján; – Kiselőadás a turizmus környezetre és a szolgáltatás egyéb ágaira gyakorolt hatásairól, továbbá a környezetvédelem hazai elveiről példák alapján; – Idegenforgalmi programajánlatok önálló összeállítása különböző szempontok alapján; – Az asszociációs típusú feladatok megoldási technikáinak gyakorlása.

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
4. Magyarország tájtypusainak, régióinak természet- és társadalomföldrajza	<ul style="list-style-type: none"> – A nagytájak fekvésének, tájainak, természet- és társadalomföldrajzi, környezeti jellemzőinek leolvasása domborzati és tematikus térképekről. Logikai térképolvasás; – Képfelismerés a tájak, a nagyrégiók és a főváros jellegzetességeiről; – Ábra- és képelemzés a természeti adottságok és településtípusok kapcsolatáról; – A nagytáj, a régió gazdaságban betöltött szerepének bizonyítása adatsorok alapján; – Önálló forráskeresés és forrásfeldolgozás aktuális gazdasági-társadalmi és környezeti folyamatokkal, problémákkal kapcsolatban; – Egy-egy nagytáj, nagyrégió, idegenforgalmi körzet komplex jellemzése; – Az egyes tájtypusok és régiók természetföldrajzi és társadalmi-gazdasági jellemzőinek összehasonlítása táblázatban; – Összefüggéseket rendszerező vázlat készítése a történelmi múlt, a hagyományok, az infrastruktúra, a szaktudás szerepéről a nagytájak és a nagyrégiók gazdasági életében; – Kiselőadás a hazai és az uniós régiók kialakítása, működése közötti különbségekről; – Példák gyűjtése a nagyrégióon belüli és a nagyrégiók közötti együttműködésekre; – Feladatalkotásos feladatok megoldásának gyakorlása.
5. A Föld népesedési és településföldrajzi folyamatai	<ul style="list-style-type: none"> – A népességgel és a településekkel kapcsolatos tematikus térképek tartalmának összevetése, közöttük kapcsolatok keresése; – A várostípusok és a városszerkezet jellemzőinek felismerése térkép-vázlatokon, ábrákon, képeken, leírásokban. A földrajzi övezetesség és a népsűrűség, a településkép, az építkezési mód összefüggésének bemutatása ábrák és képek alapján; – Demográfiai folyamatokat bemutató ábrák, grafikonok és adatsorok elemzése; – Népsűrűséggel, természetes szaporodással kapcsolatos számítási feladatok megoldása; – Szemelvények, cikkek elemzése a népesség számával, összetételével, térbeli mozgásával, a településtípusok szerepének ártérítékelődésével kapcsolatban; – A falvak és a városok, valamint a városodás és a városiasodás folyamatának összehasonlítása és magyarázata földrajzi szempontok szerint; – A népesedési szakaszok és a korfa alakja közötti összefüggés, valamint a települések szerepköre, alaprajza és arculata kapcsolatának bizonyítása; – A települések csoportosítása különböző, megadott szempontok szerint; – Példák gyűjtése eltérő szerepkörű falvakra és városokra, a város és vonzáskörzete kapcsolatára, a városba áramlás különböző okaira; – Önálló anyaggyűjtést követő kiselőadás, véleményütköztetés vitában a tanyak és a falvak átalakuló szerepéről, a nagyvárosi élet előnyeiről és hátrányairól; – Különböző típusú és funkciójú települések tervezése és modellezése; – Rajzos feladatok megoldási technikáinak gyakorlása a témakörhöz kapcsolódóan.
6. A világgazdaság működése	<ul style="list-style-type: none"> – Különböző szempontú világgazdasági körzetek megnevezése és jellemzése térkép segítségével; – Az élelmiszergazdaság, az energiagazdaság, a közlekedés, az áruszállítás földrajzi elhelyezkedésének, a világkereskedelem irányainak, árucsoportjainak, országainak, területi jellegzetességeinek bemutatása adatsorok és tematikus térképek elemzésével; – A mezőgazdasági termelők és fogyasztók területi elhelyezkedésével kapcsolatos tematikus térképek olvasása, adatsorok értelmezése, az ábrázolt összefüggések feltárása; – A világgazdaság működését, a multinacionális vállalatok szerveződési elvét, a nemzetközi munkamegosztás és a világkereskedelem kialakulását bemutató ábra elemzése; – A gazdasági szektorok szektor szerepének és jelentőségének, az infrastruktúra és az életminőség kapcsolatának, a világkereskedelem jellegzetességeinek, valamint a kőolajválság különböző gazdasági hatásainak bemutatása adatsorok, diagramok, szemelvények alapján; – Az adatértelmezési, adatsor- és ábraelemzési képesség fejlesztése a témához kapcsolódó feladatmegoldások során; – Aktuális hírek, szemelvények, adatok gyűjtése, elemzése és ábrázolása a témához kapcsolódóan, azokban a globalizáció jellegzetességeinek kiemelése; – A piacgazdaság és a tervgazdaság, a mezőgazdasági termelés módjainak, továbbá az élelmiszertermelés övenként, területenként eltérő lehetőségeinek összehasonlítása;

Témakörök	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
	<ul style="list-style-type: none"> – Az adósságválság kialakulásának és következményeinek magyarázata; – Az áruszerkezet átalakulásának bizonyítása adatok alapján; – A globalizáció jellegzetességeinek és következményeinek, a multinacionális vállalatok működésének, az inflációt csökkentő és növelő tényezők, valamint a beszállítói, az alapanyaggyártó és a feldolgozó-összeszerelő szerepkör bemutatása példákön; – Példák gyűjtése hazánkban tevékenykedő multinacionális vállalatokra, a világpiactól való különböző jellegű és mértékű függőségekre, a termelési mód és a társadalmi-gazdasági fejlettség összefüggéseire, a különféle szolgáltatások (kiemelten a hírközlés) fontosságának igazolására, valamint az élelmiszergazdaság és az energiagazdaság okozta környezeti problémákra és azok megoldási lehetőségeire; – Az ipartelepítő tényezők csoportosítása, szerepük történeti változásának bemutatása iparágak és iparvidékek példáján; – Sematikus vázlatára készítése a piaccgazdaság működéséről; – Vázlat készítése a világ gazdaság fő összetevőinek és működésének bemutatására; – Kiselőadás az ipari és a technológiai parkok szerepéről, az ipar környezetet károsító hatásairól, továbbá a vallás, a társadalmi hagyományok és az életmód szerepéről a táplálkozási szokások kialakulásában; – Véleményütköztetés vitában a globalizáció előnyeiről és hátrányairól. Vita a környezetkímélő energiatermelés és felhasználás lehetőségeiről.
7. A Föld globális válságproblémái	<ul style="list-style-type: none"> – Adatsorok, diagramok és tematikus térképek elemzése. A termelés és a fogyasztás területi ellentmondásainak bemutatása adatok segítségével; – A nemzetközi környezetvédelmi egyezményekben elfogadott megállapodások, ajánlások értelmezése dokumentumok alapján; – Szemelvények gyűjtése és elemzése a túlnépesedéssel, a népességvándorlás okozta problémákkal, a fenntartható fejlődés elméletével és lehetőségeivel kapcsolatban; – Az életminőség jellemzésére alkalmas mutatók gyűjtése és értékelése, a területi különbségek bemutatása; – A túlnépesedés és a túlfogyasztás környezeti következményeinek, a földrajzi környezet társadalmi tevékenységek hatására bekövetkezett változásainak, továbbá a nyersanyag- és energiahiány, az ivóvízellátás, mint globális problémák bemutatása konkrét példákön. A globális problémák felismerése hírekben, jelenségekben; – Példák gyűjtése a globális válságproblémák lehetséges megoldásaira; – A nemzetközi összefogás szükségességének alátámasztása esetelemzéssel; – Kiselőadás a nemzetközi szervezetekről és fő tevékenységeikről.

6. A FÖLDRAJZ TANTÁRGY KIMENETI KÖVETELMÉNYEI

6.1. A földrajz kimeneti követelményei középszintű érettségi vizsga esetén

- Az általános fogalmak jellemző tartalmi jegyeinek ismerete, valamint képesség arra, hogy a tanulók felismerjék azokat a valóságban vagy különféle ábrázolási technikájú képeken, ábrákon, térképeken, és tudjanak példát mondani azokra;
- Az ismeretanyag alapvető összefüggéseinek felismerése és bemutatása konkrét példákön;
- Képesség, hogy felismerjék és megmutatassák a topográfiai fogalmakat különféle térképeken, bejelölik körvonalas térképekbe, megfogalmazzák tényleges és viszonylagos földrajzi fekvésüket, valamint jártasság a körvonalas térképeken való feladatmegoldásokban;
- Képesség a természetföldrajzi környezetben való tájékozódásban és készség a társadalmi-gazdasági környezetben való eligazodásban;

- Készség a természeti és társadalmi kölcsönhatások, a környezetben lezajló változások érzékelésére, valamint jártasság azok értékelésében és indokolásában;
- Készség a természeti feltételek és a társadalmi-gazdasági jellemzők közötti kapcsolatok felismerésére (a földrajzi övezetekben, a különböző társadalmi-gazdasági fejlettségű országokban, valamint hazánkban);
- Készség a földrajzi-környezeti információhordozók (tematikus és különböző méretarányú térképek, szak- és ismeretterjesztő irodalom, folyóiratok, lexikonok, statisztikai kiadványok, filmek, CD-ROM-ok, kísérletek, Internet) használatára, és a különböző céloknak megfelelő információk kiválasztására, feldolgozásukban és értelmezésükben;
- Jártasság a földi képződmények, jelenségek, folyamatok vizsgálatában, a vizsgálatok eredményeinek ábrázolásában, elemzésében és értékelésében;
- Valós képzetek a környezet elemeinek méretéről, a számszerűen kifejezhető adatok és az időbeli változások nagyságrendjéről;
- Készség a szöveg alapján történő vázlatkészítésben, szövegértésben és szövegalkotásban, jártasság az ábrázolásban, a feladatlapok megoldásában;
- Készség a kommunikációs, a gondolkodási, a gyakorlati és a társadalmi képességek önálló alkalmazásában (szakkifejezések használata, adatértelmezés- és feldolgozás, problémák felismerése és megoldása, általános törvényszerűségek felismerése, ítéletalkotás, vita stb.).

6.2. A földrajz kimeneti követelményei emelt szintű érettségi vizsga esetén

- Az általános földrajzi-környezeti fogalmak jellemző tartalmi jegyeinek ismerete, valamint képesség arra, hogy a tanulók felismerjék azokat a valóságban vagy különféle ábrázolási technikájú képeken, ábrákon, térképeken, és tudjanak példát mondani azokra;
- Képesség, hogy felismerjék és megmutatassák a topográfiai fogalmakat különféle térképeken, bejelöljék körvonalas térképekbe, megfogalmazzák tényleges és viszonylagos földrajzi fekvésüket, valamint tudjanak megoldani feladatokat körvonalas térképeken;
- Az ismeretanyag belső összefüggéseinek felismerése és bemutatása konkrét példákon;
- Több témakör ismeretanyagának logikai összekapcsolását igénylő, összetett feladatok megoldása;
- Képesség a természetföldrajzi környezetben való tájékozódásban és készség a társadalmi-gazdasági környezetben való eligazodásban;
- Képesség a természeti és társadalmi kölcsönhatások, változások érzékelésére, valamint készség azok értékelésében és indokolásában, jártasság az egyszerű prognosztizálásban;
- Képessége a természeti feltételek és a társadalmi-gazdasági jellemzők közötti kapcsolatok felismerésére (a földrajzi övezetekben, a különböző társadalmi-gazdasági fejlettségű országokban, valamint hazánkban);
- Képesség a földrajzi-környezeti információhordozók (tematikus és különböző méretarányú térképek, szak- és ismeretterjesztő irodalom, folyóiratok, lexikonok, almanachok, statisztikai kiadványok, filmek, CD-ROM-ok, kísérletek, gyűjtemények, Internet) használatára, és a különböző céloknak megfelelő információk kiválasztására, készség feldolgozásukra és értelmezésükre;
- Készség a földi képződmények, jelenségek, folyamatok vizsgálatában (a föld- és a környezettudományok szempontjai szerint);
- Készség az ismeretek és a vizsgálatok eredményeinek ábrázolásában (vázlatrajzok, folyamatábrák, keresztmetszeti rajzok, térkép-vázlatok), elemzésében és értékelésében;
- Valós képzetek a környezet elemeinek méretéről, a számszerűen kifejezhető adatok és az időbeli változások nagyságrendjéről;
- Képesség a kommunikációs, a gondolkodási, a gyakorlati és a társadalmi képességek önálló alkalmazásában (szakkifejezések használata, adatértelmezés- és feldolgozás, problémák felismerése és megoldása, általános törvényszerűségek felismerése, ítéletalkotás, vita stb.);
- Készség a szöveg alapján történő vázlatkészítésben, szövegértésben és szövegalkotásban, az ábrázolásban, valamint a feladatlapok megoldásában.

7. A TANULÓK ELLENŐRZÉS-ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI ÉS SZEMPONTJAI

A tanulók ellenőrzésére és értékelésére minden témakör lezárásakor, és lehetőleg havonta legalább egy alkalommal kerüljön sor. Az értékelés alapját a tanulóknak a témakör feldolgozása során végzett tevékenységei, az egyéni ellenőrzések teljesítményei, valamint a csoportokban, projektekben végzett munkáik és együttműködések adják. Az értékelés szóban és érdemjeggyel történjen.

Az értékelés általános szempontjai:

- A tanulók önálló megfigyelési, vizsgálódási-kísérletezési és más információszerzési képességének szintje;
- Az információkkal kapcsolatos feldolgozási képességeik szintje és tanulási technikájuk;
- Eszközhasználatuk szintje;
- Tényismeretük mélysége és annak alkalmazási, szakszerű kifejezési képességének szintje;
- Feladatmegértő és feladatmegoldó képességük szintje;
- Problémafelismerő és problémamegoldó képességük szintje;
- Analizáló és szintetizáló, összehasonlító és rendszerező képességük szintje;
- Kommunikációs, együttműködési és társadalmi képességeik szintje;
- A környezethez való viszonyuk, cselekvőképességük.

Az értékelés valamennyi szempontjánál két alapelvet kell szem előtt tartani:

1. Az adott tanuló hogyan fejlődött önmagához, előző teljesítményszintjéhez képest.
2. Teljesítményei, képességei hogyan viszonyulnak az érettségi vizsgakövetelményekhez.